

Центральноукраїнський національний технічний університет

Економічний факультет

Кафедра економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи

«ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ»

Завідувач кафедри

д.е.н., професор

_____ Володимир ЗАЙЧЕНКО

« ____ » _____ 2024 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

на тему:

«Оптимізація використання основних засобів підприємства

(на прикладі ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» м. Кропивницький)»

Optimisation of the use of fixed assets of the enterprise

Виконав здобувач вищої освіти:

2м курсу, групи ЕА-23м-1.4

ОПП «Економіка агробізнесу та
агротрейдинг»

спеціальності 051 «Економіка»

_____ Горобець І.І.

« ____ » _____ 2024р.

Керівник роботи: к.е.н., доцент

_____ Людмила ЗАПІРЧЕНКО

« ____ » _____ 2024р.

Рецензент: к.е.н., доцент

_____ Сторожук О. В.

КРОПИВНИЦЬКИЙ

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет Економічний

Кафедра Економіки, підприємництва та готельно-ресторанної справи

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 051 Економіка

Освітня програма Економіка агробізнесу та агротрейдинг

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки,
підприємництва та готельно-
ресторанної справи

д.е.н., проф. Володимир ЗАЙЧЕНКО
« ____ » _____ 2024 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Горобця Івана Івановича

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи «Оптимізація використання основних засобів підприємства
(на прикладі ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» м. Кропивницький)»

2. Керівник роботи Запірченко Людмила Дмитрівна, к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до _____

4.

5. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Вивчено теоретичні основи,
значення та оцінка використання основних засобів на сільськогосподарських
підприємствах. Досліджено шляхи оптимізації використання основних засобів
ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ»

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Ознайомлення з літературними джерелами. Написання вступу	29.09.2024р.- 06.10.2024р.	
2	Написання першого розділу «Теоретичні засади визначення економічної ефективності використання основних засобів в аграрних підприємствах»	07.10.2024р.- 20.10.2024р.	
3	Написання другого розділу «Організаційна характеристика та оцінка діяльності ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ»	21.10.2024р.- 07.11.2024р.	
4	Написання третього Напрями вдосконалення системи управління з оптимізації використання основних засобів підприємства	08.11.2024р.- 20.11.2024р.	
5	Написання висновків та оформлення кваліфікаційної роботи	21.11.2024р.- 30.11.2024р.	
6	Перевірка кваліфікаційної роботи на унікальність та виявлення академічного плагіату	01.12.2024р.- 03.11.2024р.	
7	Підготовка ілюстративного матеріалу, отримання відгуку наукового керівника, зовнішньої рецензії, підготовка до захисту	03.12.2024р. 06.12.2024р.	
8	Подання дипломної магістерської роботи на затвердження завідувачу кафедри	07.12.2024р.	

Дата видачі завдання

«____» _____ 2024 року

Керівник роботи _____

Запірченко Л.Д.

Завдання прийняте до виконання

«____» _____ 2024 р.

Здобувач _____

Горобець І.І.

Анотація

Горобець І.І. Оптимізація використання основних засобів підприємства (на прикладі ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» м. Кропивницький): Випускна кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за ОПП «Економіка агробізнесу та агротрейдинг» зі спеціальності 051 – «Економіка» / Центральноукраїнський національний технічний університет. Кропивницький, 2024. 75 с.

У кваліфікаційній роботі розглянуто теоретичні підходи та обґрунтовано практичні напрями оптимізації використання основних засобів підприємства у виробничій діяльності. Запропоновано напрями по удосконаленню управління з метою оптимізації використання основних засобів на аналізованому підприємстві, проведена оцінка виробничої діяльності.

У першому розділі узагальнено теоретичні підходи та систематизовано визначення основних засобів аграрного підприємства та встановлено вплив факторів на їх формування.

У другому розділі проаналізовано в динаміці показники виробничої діяльності та ефективність використання основних засобів підприємства.

У третьому розділі вдосконалено систему управління щодо оптимального та ефективного використання основних засобів агропідприємствами, що вплине на зростання ефективності та розвитку досліджуваного підприємства.

Ключові слова: основні засоби, активи, капітал, оптимізація, аграрне підприємство, механізм управління основними засобами.

ANNOTATION

Horobets I.I. Optimisation of the use of fixed assets of the enterprise (on the example of LLC «AGROFIRMA SOYUZ» Kropyvnytskyi): Graduation qualification work for obtaining the second (master's) level of higher education at the OPP "Economics of agribusiness and agrotrading " specialty 051 - "Economics" / Central Ukrainian National Technical University. Kropyvnytskyi, 2024. 75 p.

The qualification work considers theoretical approaches and substantiates practical directions for optimizing the use of fixed assets of the enterprise in production activities. Directions for improving management are proposed in order to

optimize the use of fixed assets at the analyzed enterprise, and an assessment of production activities is carried out.

The first section summarizes theoretical approaches and systematizes the definition of fixed assets of an agricultural enterprise and establishes the influence of factors on their formation.

The second section analyzes the dynamics of production activity indicators and the efficiency of the use of fixed assets of the enterprise.

The third section improves the management system for the optimal and effective use of fixed assets by agricultural enterprises, which will affect the growth of the efficiency and development of the studied enterprise.

Keywords: fixed assets, assets, capital, optimization, agricultural enterprise, fixed assets management mechanism.

ЗМІСТ

Вступ	7
1 Теоретичні засади визначення економічної ефективності використання основних засобів у аграрних підприємствах	10
1.1. Економічна характеристика основних засобів підприємства та фактори впливу на ефективність їх використання	10
1.2. Методи та показники оцінки ефективності використання основних засобів підприємства	17
1.3. Поліпшення використання основних засобів та їх вплив на ефективність діяльності агропідприємств	20
2. Оцінка ефективності виробничої діяльності ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ»	23
2.1. Організаційна характеристика -економічна характеристика товариства	23
2.2. Аналіз фінансово-господарської діяльності	25
2.3. Аналіз управління потенціалом підприємства	29
3 Напрями вдосконалення системи управління з оптимізації використання основних засобів підприємства	38
3.1. Удосконалення управління основними засобами аграрного підприємства	53
3.2. 3.2. Основні напрями підвищення ефективності використання основних засобів підприємства	57
3.3. Методи оптимізації строків експлуатації основних засобів	64
Висновки	64
Список використаних джерел	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. У процесі трансформації економіки України закладаються основи ролі засобів виробництва у господарсько-виробничій діяльності агропідприємств та зростає значення основних засобів в соціально-економічному розвитку. Достатній рівень ресурсів є основою функціонування сучасних підприємств, кількісні та якісні характеристики якого відображають систему забезпечення матеріальної бази та механізми управління.

Закономірним результатом ефективного використання основних засобів підприємств є, насамперед, виробництво продукції високої якості, що дозволяє ефективно управляти виробничим, маркетинговим, трудовим, управлінським та іншими потенціалами підприємства. Основні засоби підприємств усіх галузей економіки є основою для виконання всіх функцій кожного елемента виробничо-господарської діяльності.

Механізми управління засобами виробництва визначають здатність підприємств досягати таких параметрів, як економічна стійкість, розширене відтворення, отримання прибутку та набуття конкурентоспроможності. Інноваційна спрямованість організаційного розвитку в поєднанні з реалізацією соціальних та екологічних аспектів вимагає зміни стратегічного підходу до використання наявних засобів підприємства.

В сучасних умовах господарювання ресурсний потенціал підприємства повинен виходити на перший план в процесі структурування фінансових ресурсів та оптимізації ефективності його використання.

Значний внесок у розробку теоретичних основ та методологічних підходів за тематикою основних засобів внесли провідні вчені-економісти: В.В. Бабій, Ф.Ф. Бутинець, А.П. Грінько, М.В. Кужельний, С.Ф. Покропивний, В.Г. Швець та ін.

В результатв опрацювання робіт авторів сформувалися теоретичні і практичні уявлення про основні засоби та механізми оптимізації його використання.

Метою кваліфікаційної роботи є демонстрація сутності основних засобів як основи матеріальної бази підприємства, базової та загальної структури їх формування та доведення ролі процесу оптимізації ефективності використання як визначального в механізмі управління потенціалом підприємства.

Реалізація мети зумовила необхідність послідовного вирішення наступних **завдань**:

з'ясувати економічну сутність поняття «оптимізація використання основних засобів аграрного підприємства», його структурні складові та основи його формування;

охарактеризувати види, критерії та показники ефективності використання основних засобів підприємства;

надати загальну економічну характеристику та дослідити виробничі показники аналізованого підприємства;

сформувати напрями та запропонувати перспективні управлінські рішення щодо оптимізації використання основних засобів аграрного підприємства.

Елементи наукової новизни полягають у подальшому розвитку підходів до визначення поняття «оптимізація використання основних засобів аграрного підприємства» та висвітленні перспективних методик управлінських рішень оптимізації його ефективного використання за рахунок синергетичних інноваційних елементів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці обґрунтованих пропозицій щодо оптимізації використання основних засобів підприємства, які можуть бути використані у діяльності досліджуваного підприємства. Як наслідок, такий підхід дозволяє досліджуваним підприємствам підвищити економічну ефективність своєї діяльності

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси управління та використання ресурсів ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ».

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти ефективності використання та інструментарій процесів управління ресурсним потенціалом підприємства.

Методи дослідження. У дослідженні використано загальнонаукові методи аналізу, порівняння та узагальнення. Використання сучасних методів дослідження гарантує достовірність та обґрунтованість отриманих результатів у світлі розвитку наукових знань.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, матеріали наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, які аналізують питання матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств, а також економічна та фінансова звітність ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» за період 2017-2021 рр.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та переліку використаних джерел. Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 71 сторінках, містить 22 таблиці та 10 рисунків. Список використаних джерел містить 53 найменувань.

1. Теоретичні засади визначення економічної ефективності використання основних засобів в аграрних підприємствах

1.1. Економічна характеристика основних засобів підприємства та фактори впливу на ефективність їх використання

Для здійснення виробничо-господарської діяльності будь-яке сільськогосподарське підприємство має одні активи, що використовуються для адміністративно-управлінських цілей, та інші активи, що використовуються для виробничих цілей. Ефективність використання останніх є ключовим показником ефективності діяльності підприємства. Для більш чіткого розуміння ефективності використання основних засобів необхідно пояснити економічну сутність цього поняття. Вимір впливу основних засобів на економіку підприємства викликає все більший інтерес у науковців, дослідників та інших осіб.

Досі немає концептуальної згоди між бухгалтерами-практиками та економістами-теоретиками щодо визначення економічної сутності основних засобів. В економічній науці тривають дискусії щодо визначення, класифікації, функцій та відтворення основних засобів як економічної категорії.

Поняття «основний капітал» було введено в економічну теорію А. Смітом. Сміт розглядав основний капітал як капітал для поліпшення землі, корисні машини, інструменти або інші подібні предмети, придбані без переходу від одного власника до іншого, або які приносять дохід або прибуток незалежно від подальшого обороту [43].

Однак, на думку І. Бланка, характеристики капіталу є ширшими, ніж у основних засобів, і включають такі основні ознаки: капітал є об'єктом господарювання, джерелом інвестицій, тимчасовим об'єктом прибутку, об'єктом купівлі-продажу, джерелом доходу, накопиченою вартістю, джерелом виробництва, фактором виробництва, об'єктом і носієм ліквідності та ризику [4].

Згідно з сучасними уявленнями, категорія основного капіталу підприємства може бути оцінена за різними критеріями (рис. 1.1).

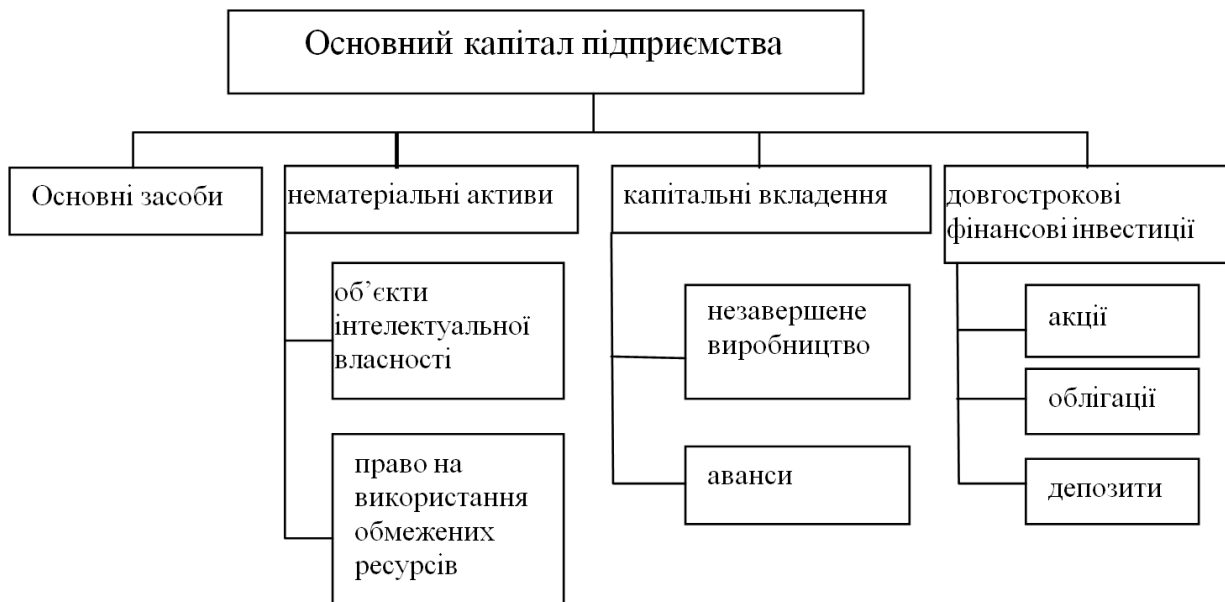

Рис. 1.1 – Складові основного капіталу підприємства

Тому багато науковців пропонують визначати цю економічну категорію з урахуванням натурально-речового змісту основних засобів, їх вартості, споживчої вартості, особливостей розподілу та амортизації.

П. Саблук трактує категорію основних засобів як «певні форми економічного виробництва, що функціонують на основі державної або інших форм власності і слугують для задоволення зростаючих потреб членів суспільства» Він трактує її як «часткову економічну форму засобів виробництва, що слугує для задоволення постійно зростаючих матеріальних і культурних потреб членів суспільства» [39].

Більш повне та всебічне трактування цієї категорії належить В. Андрійчуку, який розглядає основні виробничі фонди як «грошове вираження засобів праці, які зберігають свою натурально-речову форму і беруть участь у процесі виробництва протягом тривалого часу» [40].

Споживча вартість засобів праці закріплюється у сфері виробництва на тривалий час, її величина постійно коливається, частина її переноситься на новостворений продукт, а інша частина залишається закріпленою в засобі виробництва, постійно зменшуючись до кінця його використання» [1].

Багато дослідників визнають цю категорію як основний капітал, який є частиною постійного активу, що бере участь у виробництві протягом декількох

операційних циклів і переносить фіксовану суму вартості на нову продукцію протягом декількох виробничих періодів [13].

Розглядаючи різні точки зору, наявні у фінансово-економічній літературі, слід підкреслити, що термін «основний капітал» найкраще описує фінансово-економічну сутність.

Щодо визначення основних засобів, то в сучасній економічній літературі існують різні тлумачення, які впливають на виділення різних критеріїв у цій категорії залежно від способу їх виділення та групування. Таким чином, сутність основних засобів можна узагальнити наступним чином: вони матеріально втілені в засобах праці; їх вартість частково переноситься на вироблений продукт; вони зберігають свою натуральну форму протягом тривалого часу, незважаючи на знос; після закінчення терміну використання вони повертаються через амортизацію.

Водночас, в офіційному українському документі НП(С)БО 7 «Основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, виконання робіт, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він довший за рік). [38]. Відповідно до чинного стандарту, всі основні засоби класифікуються за дев'ятьма групами: «земля, капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом, будівлі, споруди та передавальні пристрої, машини та обладнання, транспортні засоби, інструменти, меблі та приладдя (інвентар), тварини, немарковані рослини та інші основні засоби» [38].

Розглянемо більш детально класифікацію основних засобів підприємства за різними критеріями, такими як участь у виробництві, характер володіння та використання (рис. 1.2).

Рис. 1.2 – Класифікація основних засобів підприємств

Проте всі об'єкти основних засобів відіграють однакову роль у виробничому процесі. Залежно від ступеня впливу основних засобів на виробничий процес, основні засоби можна поділити на активну та пасивну частини. Активна частина цієї класифікації представлена наступними елементами машини, технологічні лінії, обладнання, інструменти, прилади, вимірювальні та регулюючі пристрої), які безпосередньо впливають на об'єкти діючих активів, що використовуються у виробничому процесі, змінюючи предмети праці.

Пасивна частина основних засобів складається з таких елементів: споруди та будівлі, які створюють необхідні умови для належного функціонування активної частини.

Ефективність використання основних засобів в аграрному секторі залежить від низки внутрішніх та зовнішніх факторів. Внутрішні фактори включають стратегію організації, ділову та цінову політику, структуру активів. До зовнішніх факторів належать рівень і темпи інфляції, рівень державної підтримки сільського господарства, політика банків щодо кредитування реального сектору економіки,

стан і динаміка регіональної фінансової системи, географічне розташування, масштаби виробництва, сфера діяльності організації та галузева приналежність.

Формування основних засобів в аграрному секторі та ефективність їх використання певною мірою залежать від галузі сільськогосподарського виробництва. Значна розбіжність між виробництвом і робочим часом у сільськогосподарському виробництві зумовлена частими перервами у трудовому процесі.

Основні характеристики галузі мають значний вплив на організацію, належне збереження та економне використання цих активів протягом усього періоду діяльності. Фінансування поточної діяльності сільськогосподарських підприємств відіграє важливу роль у розвитку сільськогосподарського виробництва.

Капітал фінансується як за рахунок власних, так і за рахунок позикових коштів. Тому виникнення сприятливих тенденцій економічного розвитку значною мірою залежить від рівня доступу до банківських послуг. Це є передумовою для подолання нестачі таких активів у сільському господарстві. Деякі банківські установи наразі розробляють різноманітні кредити та кредитні лінії для поповнення цих активів.

Зростання вітчизняного сільськогосподарського виробництва стримується, зокрема, відсутністю самозабезпеченості основними засобами, необхідними для розширеного відтворення. Ситуація погіршується збереженням диспаритету цін на товари та послуги між окремими галузями аграрного сектору, а також між аграрним сектором та іншими галузями економіки.

Економічна ефективність використання основних засобів визначається певною мірою в контексті використання всіх взаємозамінних ресурсів і характеризується можливістю отримання максимального прибутку на одиницю використаного ресурсу.

Економічна ефективність використання окремих видів основних засобів характеризується техніко-економічними параметрами використання цих активів відповідно до їх цільового призначення, але часто буває важко визначити її вплив на прибутковість господарської діяльності в цілому. На ефективність використання

основних засобів впливають різні фактори, які можна поділити на кілька груп за напрямом впливу (рис. 1.3).

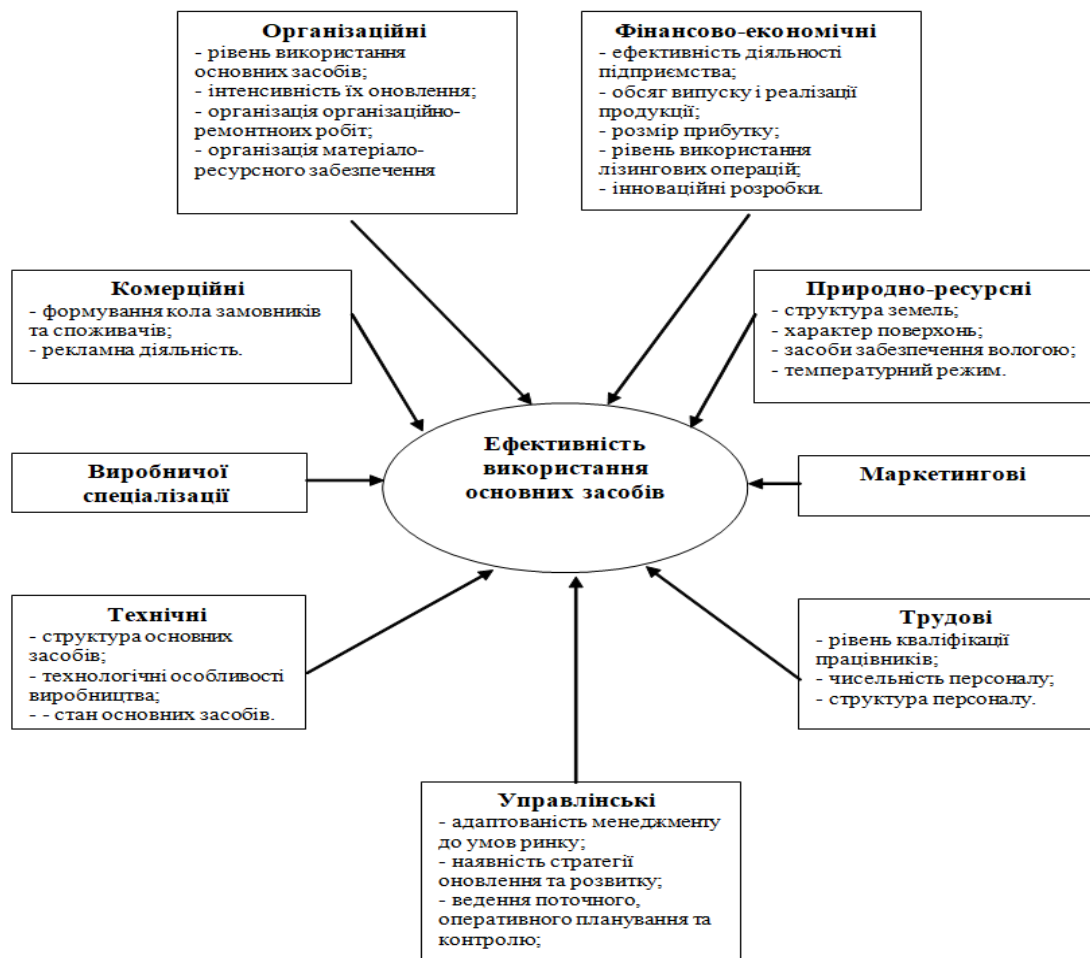

Рис. 1.3. – Фактори впливу на ефективність використання основних засобів

Ефективність використання основних фондів – це співвідношення між продуктивністю і величиною витрат, виражене як максимальний результат при мінімальних витратах. Існує зворотна залежність між витратами праці на одиницю продукції (трудомісткістю) та фондovіддачею.

Водночас не можна вважати обґрунтованим твердження, що ефективність використання основних засобів характеризується тим, наскільки їх склад і структура адаптовані до потреб підприємства.

Другий параметр відображає використання фондів, а не їхню економічну ефективність. Все більшого значення набувають методи та інструменти якісної оцінки ефективності на основі набору показників, які дозволяють провести

комплексну оцінку. Плани підвищення ефективності містять важливі цілі, але вони не є єдиними.

Застосування методів оцінки ефективності є доступним процесом, який можна здійснити для кожного показника, враховуючи формат бухгалтерського звіту. Одним з них є модель нормалізації показників оцінки ефективності, яка дозволяє отримати узагальнені показники. З точки зору сільськогосподарських підприємств, бажано переходити до оптимального та ефективного використання ресурсів, зменшувати витрати на одиницю продукції та застосовувати новітні розробки, наприклад, у сфері технологій.

Ефективне управління виробниками залежить від пошуку розумних альтернатив за останнім критерієм. Відповідно до характеру економічної ефективності використання досліджуваних активів може бути встановлена система показників для оцінки рівня їх ефективності, що визначається їх впливом на досягнення цілей підприємства.

Основні факторами, що впливають на ефективність використання активів подано у додатку А.

Перераховані вище фактори визначають вибір тих чи інших методів підвищення ефективності їх використання. Повноцінна реалізація цього процесу є одним з факторів позитивної діяльності підприємства.

Це пов'язано з тим, що процес спрямований на реалізацію наступного [2] (додаток А):

Досягнення вищезазначених показників позитивно впливає на позитивну поведінку підприємств та отримані при цьому показники ефективності. Основна класифікація методів поліпшення використання основних засобів поділяється на комплексні та інтенсивні [5].

Комплексний напрям визначається періодом діяльності аналізованих активів. Інтенсивна спрямованість вказує на завершеність процесу використання цих активів, що означає збільшення результатів, отриманих від використання засобів праці за одиницю часу.

Системи, що покращують використання основних засобів, включають наступні елементи [6] (додаток А):

Крім того, ефективне використання основних фондів прискорює їхнє відновлення, певною мірою вирішує ситуацію з фізичним і моральним зносом основних фондів та підвищує швидкість їхнього оновлення. Крім того, сума, витрачена на придбання основних засобів, у вигляді амортизації переноситься на собівартість продукції, виправдовуючи фізичний і матеріальний знос.

Майже всі основні засоби, крім землі, з часом втрачають свої первісні характеристики і зношуються фізично та морально. Фізичний знос матеріальних основних засобів можна частково або повністю усунути шляхом ремонту або модернізації. Моральний знос цих активів пов'язаний з тим, що з часом вони починають поступатися сучасному обладнанню за технічними характеристиками, продуктивністю та якістю продукції. Морально застаріле, але фізично придатне обладнання можна модернізувати. Крім того, відновлення старого обладнання є менш витратним, ніж придбання та встановлення нового. Тому технічний стан основних засобів необхідно регулярно контролювати.

1.2 Методи та показники оцінки ефективності використання основних засобів на підприємствах

Для дослідження категорій основних засобів, враховуючи національну та міжнародну наукову спадщину, використовуються різні методи, що охоплюють часткові, загальні, одиничні, групові та інші показники. Можна оцінити ефективність використання активів.

Ефективність - це співвідношення, і аналіз основних засобів не є винятком. Тому співвідношення між результатами та вкладеними коштами сьогодні визнаються загальновизнаними порівняльними величинами. Важливість цього виникає, наприклад, при оцінці ефективності технічного оснащення. Ця методологія не дозволяє адекватно охарактеризувати порівнянність відібраних пропозицій. Це можна зробити за допомогою порівняльних показників економічної

ефективності, які порівнюють альтернативи або конкретні варіанти, запропоновані в процесі дослідження.

Іншу групу складають показники абсолютної та порівняльної ефективності. На сьогоднішній день існують різні підходи до аналізу ефективності досліджуваних активів (рис. 1.4).

Рис. 1.4. – Підходи до оцінки основних засобів підприємств

До показників, які дозволяють більш детально проаналізувати ці процеси, відносяться, наприклад, обсяг і собівартість сільськогосподарської продукції, валовий і чистий дохід на одиницю землі, продуктивність праці, розрахована на валовий дохід, а також фондівдача і термін окупності капітальних інвестицій в основні засоби.

До показників забезпеченості основними фондами відносяться технічна оснащеність, фондомісткість, фондоозброєність та коефіцієнт реальної вартості основних виробничих фондів в активах підприємства (додаток Б).

Стан основних засобів характеризується наступними коефіцієнтами: зносу, придатності, оновлення, вибуття та приросту, а також індексом приросту основних засобів та коефіцієнтом стабільності [1] (додаток Б).

Оскільки витрати на амортизацію різних груп основних засобів не є однаковими і залежать від інтенсивності використання та строку корисного використання основного засобу, цей показник є лише загальним визначенням.

Продуктивність основних засобів може бути розрахована або за загальною вартістю основних засобів, або за вартістю машин та обладнання. Це дає можливість відслідковувати ефективність використання обладнання, яке є найбільш активною та мобільною частиною основних засобів. Підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва значною мірою залежить від використання сучасної техніки.

Ефективність їх використання техніки визначається системою показників (додаток В).

В Україні основні засоби використовуються в різних секторах економіки, при цьому на сільське, лісове та рибне господарство припадає лише 4,2% основних засобів у 2020 році, що на 3 відсоткові пункти більше, ніж у 2016 році (додаток Г).

Однак, оскільки основні фонди включають також активи, що містять плоди живої праці, вони є невеликими за розміром порівняно з іншими секторами національної економіки. Аналіз структури та складу основних засобів характеризує лише один аспект цих активів, а їх використання (рух) показано в додатку Г.

У період з 2016 по 2020 рік вартість основних засобів зросла у 3,4 рази, що є позитивною тенденцією, оскільки вибуття основних засобів за цей період становило 2,7 рази.

На кінець року вартість основних засобів зросла у 2,4 рази. Іншими словами, оновлення цих активів для сектору в цілому демонструє позитивну тенденцію.

Таким чином, ефективність господарювання в аграрному секторі України залежить від використання основних засобів, зокрема їх стану, якості та структури, а також швидкості їх оновлення та ремонту. Це суттєво сприяє підвищенню ефективності використання цих активів, зменшенню частки фізично та морально зношеного обладнання, що є корисним для фермерських господарств, підприємств та приватних компаній у поточних та післявоєнних умовах ведення бізнесу.

Нагромадження капіталу в сільському господарстві може бути досягнуте за рахунок запозичень за умови перерозподілу капіталу з інших секторів та інших джерел і більш ефективного використання цих активів. Тому пошук зовнішнього

фінансування основних засобів набуває особливого значення в сучасному науковому книговидаванні.

Сьогодні, в умовах нестабільного та мінливого зовнішнього середовища, гострими залишаються проблеми забезпечення аграрного сектору технічним оснащенням та оновлення і поповнення наявних будівель, споруд та інших видів основних засобів.

Оновлення останніх є основою зростання сільськогосподарських підприємств за рахунок забезпечення виробничими ресурсами та необхідною умовою розширеного відтворення.

1.3 Поліпшення основних засобів та їх вплив на ефективність діяльності агропідприємств

Для інноваційної моделі розвитку країни важливо раціонально використовувати засоби виробництва на всіх рівнях господарювання, виробляти конкурентоспроможну продукцію, забезпечувати підвищення ефективності виробництва, вдосконалювати існуючі методи зниження фондомісткості. Важливу роль відіграють основні засоби, які є невід'ємною частиною власності підприємства, без яких неможливо вести ефективну господарську діяльність. За даними статистичних установ, господарства аграрного сектору значно відстають від зарубіжних країн по фондооснащеності. Так, у Німеччині на 1 га с.-г. угідь припадає в 11-12 разів більше основних засобів, ніж в українських агропідприємствах.

Важливим економічним фактором, що визначає показники ефективності діяльності підприємства, впровадження технологій інтенсивного та промислового сільськогосподарського виробництва є стан основних засобів.

Вартість основних засобів аграрних підприємств України, їх структура та ступінь зношення наведена у додатку В.

Сьогодні лише сильні агропідприємства можуть гарантувати виконання виробничого процесу за допомогою високопродуктивних та якісних машин й устаткування, зокрема імпортних. Це 10–15% сільськогосподарських товаровиробників, що використовують високоефективні ресурсозберігаючі технології [3].

Тому, для підтримки об'єктів основних засобів у робочому стані і отримання оптимальних показників фінансово-господарської діяльності власникові необхідно виділяти кошти на поліпшення основних засобів. До поліпшень належать модернізація, модифікація, дообладнання, добудова, реконструкція об'єктів основних засобів, що приводить до збільшення майбутніх економічних вигід, первісно очікуваних від використання об'єкта (табл 1).

Таблиця 1.1. – Види покращення на підприємстві основних засобів [1, 2]

Види поліпшення основних засобів	Характеристика	Наслідки
Модернізація	Удосконалення конструкції певного об'єкта з використанням сучасних технологій, передових досягнень науки і техніки	подовження терміну його корисної експлуатації, збільшення його виробничої потужності; підвищення якості продукції (робіт, послуг); збільшить кількість місць (площу) будівлі, обсяги та/або якість виконуваних робіт (послуг) чи умови їх виконання
Модифікація	Видозміна об'єкта що характеризується появою у нього нових ознак, властивостей при збереженні його функціональності	
Дообладнання	Встановлення нового обладнання або додаткових частин до вже існуючого обладнання з розширенням його функціональних можливостей	
Добудова	Зміна площі, об'єму будівлі	
Реконструкція	Перебудова введеного в експлуатацію об'єкта, зміна його геометричних розмірів, чи функціонального призначення	

Саме керівні органи підприємства визначають особливі умови, характер, як та коли здійснювати у господарстві роботи, по оновленню чи модернізації засобів виробництва, і визначають чи будуть вони підвищувати техніко-економічних характеристики об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, реконструкція). Також до компетенції керівника відноситься вирішення питання щодо підтримки об'єкта в належному до експлуатації стані. І також визначається орієнтовна сума, що буде отримана у майбутньому як економічна вигода (додаток В).

Яким чином відбувається включення сум до витрат певного виду і періоду відображено у додатку В.

Саме від того, у якому фізичному стані знаходяться основні засоби підприємства залежить ефективність господарської діяльності, процес виробництва та якість продукції агропідприємств. Також стан засобів впливає на можливості розширеного відтворення сільгосппідприємств та аграрного сектору взагалі. Тому потрібно постійно моніторити стан та ефективність використання виробничих засобів, рівня їх оновлення, модернізації, поліпшення їх фізичного стану.

Отже, як висновок слід зазначити, що удосконалення фізичного стану основних засобів агропідприємств, поліпшення їх техніко-технологічних характеристик, оптимізація щодо ефективності використання дозволять оновити та модернізувати МТБ базу з урахуванням досягнень НТП. Це в свою чергу вплине на подовження терміну корисної експлуатації, збільшення виробничої потужності, підвищення якості продукції (робіт, послуг), якість виконуваних робіт (послуг) чи умови їх виконання та ефективність діяльності агропідприємств.

2. Організаційна характеристика та цінка діяльності ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ»

2.1. Фінансово-економічна характеристика підприємства

Метою діяльності ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» є здійснення комерційно-господарської діяльності у сфері агровиробництва, спрямованої на виробництво та реалізацію продукції, виконання робіт і надання послуг вартісного характеру, шляхом об'єднання матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів. Підприємство характеризується сприятливими умовами розташування.

ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» має право здійснювати будь-яку діяльність, що не суперечить законодавству.

- виробництво та реалізація вибраних сортів сільськогосподарських культур (зернобобових, технічних та кормових) та сортів насіння; - промислова переробка продукції, включаючи переробку продукції рослинництва.

Загальна площа господарства становила 3799 га, а кількість працівників - 134. Аналіз фінансового стану підприємства починається з визначення складу та динаміки оборотних та необоротних активів за даними балансу (Додаток Д).

Як видно з додатку Д, вартість активів компанії за звітний період зросла на 2 211 тис. грн. (в 1,03 рази). У складі активів основні засоби за аналізований період зросли в 1,01 рази або на 1226 тис. грн. Наявність джерел фінансування господарської діяльності (пасиви підприємств) включає статутний капітал та резерви, довгострокові позикові кошти та короткострокові позикові кошти. Вони поділяються на власні та залучені кошти.

У додатку Д представлено динамічний аналіз структури заборгованості підприємств. Згідно з даними таблиці 2.2, протягом звітного періоду вартість активів зросла на 2211 тис. грн. (1,03 рази). Це означає, що власні кошти зросли на 2342 тис. грн. (103,4%), а позиковий капітал зменшився на 131 тис. грн. Крім того, кредиторська заборгованість не збільшилася, а зменшилася на 163 тис. грн.

Дані в Додатку Д свідчать про певні зміни в наявності основних засобів у звітному періоді 2017-2021 років. Вартість основних засобів зросла в 1,2 рази (комбайни були придбані у 2017 році). Рівень забезпеченості основними засобами залишався досить високим протягом усього досліджуваного періоду. Рівень зносу основних засобів у сільському господарстві становить до 60%, тоді як для ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» цей показник коливається в межах 35-55%. Підприємство забезпечує себе необхідними основними засобами. Фінансова стійкість підприємства характеризується системою фінансових коефіцієнтів. Фінансовий коефіцієнт - це співвідношення активів і пасивів балансу. Проаналізуємо показники фінансової стійкості компанії (додаток Е).

Аналіз даних, наведених у додатку Е, показує, що підприємство має високий рівень фінансової автономії. Це підтверджується коефіцієнтом автономії (0,97) та інтенсивністю залучення позикового капіталу (0,03). Таким чином, компанія не користується банківськими кредитами; з 2017 по 2021 рік коефіцієнт маневреності оборотних активів є відносно високим $> 0,1$, але це пов'язано з рівнем оборотного капіталу. Коефіцієнт оборотності активів, який показує, скільки чистого доходу від реалізації продукції припадає на одиницю капіталу, вкладеного в активи, зменшився на 28,29% у 2021 році порівняно з 2017 роком. Таким чином, ефективність, з якою господарство використовує певні ресурси, погіршилася. На основі аналізу та порівняння показників ефективності управління ТОВ «Агро Сувіто» у 2021 та 2017 роках можна зробити висновок, що за досліджуваний період збільшилася оборотність капіталу (на 23,33%), тобто збільшилася оборотність капіталу підприємства, тоді як рентабельність основних засобів зменшилася на 22,91%. Можна зробити висновок, що у фінансовому стані ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» спостерігається сприятлива ситуація, оскільки фінансовий стан цього підприємства отримав високу оцінку в робочому періоді 2017-2021 рр.

Аналіз даних додатку Е показує, що якісні показники виробництва зростали протягом усього досліджуваного періоду. Це підтверджується тим, що валова продукція сільського господарства у 2021 році зросла на 1,7% порівняно з 2017 роком.

Виходячи з дослідження ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, динаміка їх фінансових показників присутня в діяльності суб'єкта дослідження (Додаток Е).

2.2 Аналіз та оцінка основних засобів та економічної ефективності підприємств

Аграрний сектор потребує постійного та своєчасного оновлення основних засобів. Сільське господарство в країні розвивається і його показники мають тенденцію до покращення. Однією з найсерйозніших проблем є рівень зношеності основних засобів. У цьому розділі ми аналізуємо стан основних засобів підприємства (додаток Є).

За досліджуваний період зменшилася вага основних засобів в активах сільськогосподарських підприємств регіону, яка характеризує частку коштів, інвестованих в основні засоби, у валюті балансу. Так, у 2021 році питома вага основних засобів у структурі активів підприємств зменшилася на 22,3 пункти порівняно з 2017 роком.

Проаналізовано ефективність використання основних засобів ТОВ «Агро Сувіт», яке було обрано в якості об'єкта дослідження.

У 2021 році коефіцієнт забезпеченості власним капіталом компанії збільшився на 12,5% порівняно з 2017 роком і на 5,9% порівняно з 2020 роком. Іншими словами, у 2021 році його рівень був у 2,4 рази вищим, ніж у 2017 році, та на 93,0% вищим, ніж у 2020 році.

Таблиця 2.1 – Забезпеченість основними засобами у ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ»

Показники	2017 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+,-) 2021 р. від	
				2020 р.	2021 р.
Фондозабезпеченість, тис. грн	1,6	1,7	1,8	112,5	105,9
Фондоозброєність, тис. грн	26,6	33,0	63,8	у 2,4 рази	193,0

Згідно з даними, представленими в таблиці 3.11, у 2021 році фондозабезпеченість ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» зросла на 37,2 грн порівняно з 2017 роком. Фондоозброєність зменшилася на 2,0 за рахунок зменшення середньорічної вартості основних засобів, а фондозабезпеченість збільшилася на 26,6 грн за рахунок зменшення кількості працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві. Вирішальним фактором стала зміна чисельності працівників (додаток Є).

Середньорічна вартість основних фондів підприємства варіюється, тому необхідно також проаналізувати їхній стан (Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2 – Стан основних засобів у ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» (на кінець року)

Показники	2017 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до	
				2017 р.	2020 р.
Коефіцієнт придатності	0,44	0,36	0,39	88,6	108,3
Коефіцієнт зносу	0,56	0,64	0,61	108,9	95,1

Аналіз даних таблиці 2.2 показує, що строк корисного використання основних засобів у 2021 році зменшився на 11,4% порівняно з 2017 роком та збільшився на 8,3% порівняно з 2020 роком.

Незважаючи на позитивну зміну у 2021 році, ситуація з основними засобами залишається незмінною, оскільки це впливає на ефективність їх амортизації. Тому

було проведено дослідження економічної ефективності використання основних засобів ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» (додаток Є).

Аналіз даних показує, що у 2021 році продуктивність основних засобів на підприємствах зросла порівняно з попередніми роками.

Так, виробництво валової продукції сільського господарства на 100 грн основних засобів (у постійних цінах 2010 року) у 2021 році зросло на 40,0% порівняно з 2017 роком та у 2,8 раза порівняно з 2020 роком.

Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції на 100 грн основних засобів у 2021 році зріс у п'ять разів більше, ніж у 2020 році.

Для аналізу сильних і слабких сторін, можливостей і загроз підприємства в цілому була розроблена матриця SWOT-аналізу (Таблиця 2.3).

Інноваційна стратегія ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» має бути спрямована на усунення слабких сторін, які роблять підприємство вразливим і перешкоджають інноваційній діяльності.

Інноваційні стратегії, спрямовані на створення зовнішніх конкурентних переваг, повинні базуватися на маркетингових інноваціях, тоді як стратегії, що сприяють створенню внутрішніх конкурентних переваг, повинні бути скоріше інноваційними стратегіями виробничого, організаційного та управлінського характеру.

Аналіз даних, наведених у табл. 2.3, дає змогу скласти перелік можливих дій для нейтралізації слабких сторін компанії.

Також розроблено можливі варіанти розвитку компанії у разі зміни зовнішніх факторів та шляхи використання сильних сторін компанії для зменшення ризиків. Серед таких заходів - вихід на зовнішні ринки, розробка нових сортів (наукомістких продуктів) та впровадження сучасних методів пакування продукції.

Таблиця 2.3 Матриця SWOT- аналізу

		Можливості (O)		Загрози (T)	
		Підвищення попиту якісну продукцію	Преференції на підприємствам, що здійснюють інноваційну діяльність	Посилення кризового стану неплатоспроможність споживачів продукції	Посилення вимог до якості продукції
Сильні сторони (S)	Позиція лідера в галузі насінництва та сортовивчення (цукрові буряки)	Заходи з використання сильних сторін для реалізації можливостей		Заходи з використання сильних сторін для запобігання загрозам	
		Можлива розробка нових високоврожайних районуваних сортів	Висока ймовірність використання ситуації	Виходити на зовнішні ринки	Розробка нових інтенсивних сортів (наукомісткої продукції), застосування сучасних методів пакування продукції
	Хороший науковий потенціал	Використання нових методів сортовивчення та випробування сортів	Висока ймовірність використання ситуації	Ймовірність використання ситуації знижується	Висока ймовірність використання ситуації
Слабкі сторони (W)	Обмежені можливості збільшення обсягів виробництва	Заходи з подолання слабких сторін для використання можливостей		Заходи з мінімізації слабких сторін для запобігання загрозам	
		Розглянути стратегію ціноутворення	Розвивати горизонтальну інтеграцію з виробниками (спільну діяльність)	Посилювати позиції на внутрішньому та зовнішньому ринку та розвивати економічні зв'язки	Розвивати власну виробничу та лабораторну базу
	Слабо розвинений маркетинг	Здійснення маркетингової диверсифікації	Здійснення маркетингової диверсифікації	Розвивати горизонтальну інтеграцію та зовнішньоекономічні зв'язки	Здійснення маркетингової диверсифікації

Таким чином, запропоновані заходи допомагають стабілізувати розвиток підприємства, закласти економічні основи для відтворення основних засобів та

адаптувати матеріально-технічну базу підприємства до сучасних вимог інноваційного розвитку на практиці.

З метою підвищення ефективності використання основних засобів та удосконалення системи управління відтворенням матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств слід застосовувати прискорену амортизацію для нематеріальних основних засобів (групи 4 і 5 за класифікацією, запровадженою Податковим кодексом України), тоді як для довгострокових основних засобів (групи 2 і 3) слід зберегти прямолінійний метод.

Потребує вдосконалення нормативна база відтворення основних фондів, зокрема, важливо розробити нормативи щодо середнього відсотка ліквідаційної вартості основних фондів по групах.

Це дозволить усунути розбіжності в розмірах залишкової вартості одних і тих самих активів, спростить процедуру їх визначення та підвищить якість облікової інформації.

2.3. Оцінка ефективності використання трудових ресурсів підприємства

Проводячи аналіз ефективності використання персоналу аграрного підприємства основним показником, який її розкриває є рівень продуктивності праці. Цей показник можна розраховувати як натуральному так і вартісному значенні. Для визначення натурального показника продуктивності праці, який ще називають, трудомісткість ділять витрати праці на обсяг відповідної продукції отриманої в результаті виробництва. В ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» основними товарними культурами є озима пшениця, соняшник і ріпак, визначимо трудомісткість виробництва цих культу в підприємстві (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 Натуральні показники продуктивності праці

Культура	Показники	2017	2020	2021	2021 до 2017, %
Озима пшениця	Валове виробництво, ц	13710	15360	16080	117,3
	Прямі затрати праці, люд.-год.	8774,4	9676,8	9648	110,0
	Продуктивність праці, люд.-год./ц	0,64	0,63	0,6	94,0
Соняшник	Валове виробництво, ц	5550	5370	5040	90,8
	Прямі затрати праці, люд.-год.	9716,5	9014,4	10401	112,0

	Продуктивність праці, люд-год./ц	1,75	1,68	2,06	117,9
Ріпак	Валове виробництво, ц	8750	9000	8795	100,5
	Прямі затрати праці, люд.-год.	16537,5	17640	17062,3	103,2
	Продуктивність праці, люд-год./ц	1,89	1,96	1,94	102,6

Як показують дані табл. 2.10, виробництво основних сільськогосподарських культур зросло, при цьому затрати живої праці на їх виробництво також зросли, що вплинуло на продуктивність праці при вирощуванні цих культур. Трудомісткість виробництва озимої пшениці знизилася на 6%, що пов'язано з оновлення матеріально-технічної бази підприємства. Трудомісткість технічних культур зросла на 17,9% і 2,6% у зв'язку з низьким рівнем їх фактичного валового виробництва. Графічно динаміку натуральних показників продуктивності праці при вирощуванні основних товарних сільськогосподарських культур в ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» розглянемо на рис. 2.1.

Вартісним показником є продуктивності праці, яка свідчить про реалізовану здатність праці окремих працівників створювати певну кількість продукції, надавати послуги чи роботи в одиницю робочого часу. Слід відзначити, що менше часу необхідно для виробництва певного виду продукції, тим більше робочого часу може бути використано для збільшення виробництва продукції в цілому, і в результаті характеризує підвищення продуктивності праці та економії робочого часу.

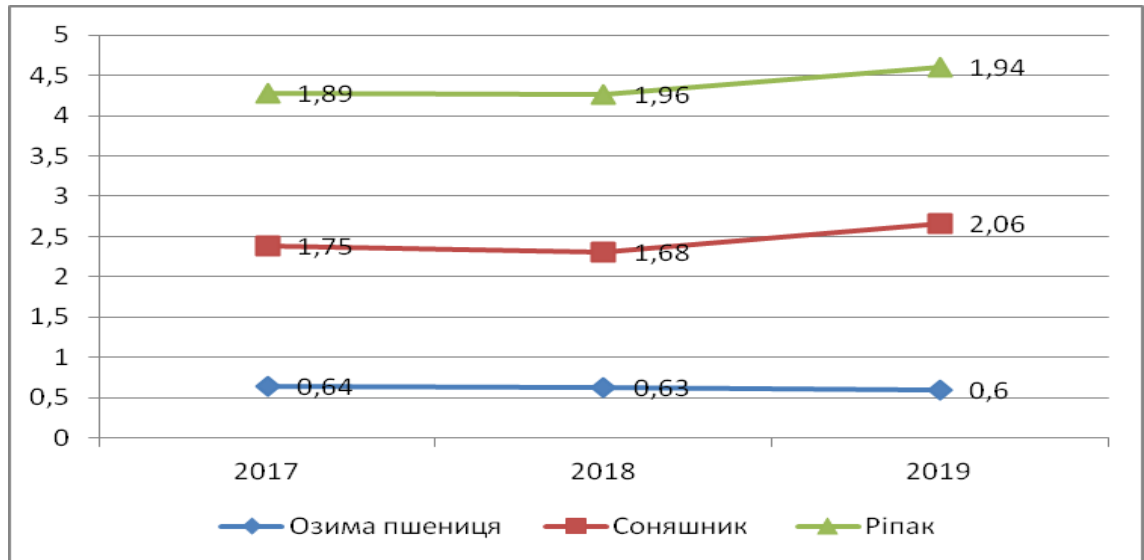

Рис. 2.1 Динаміка натуральних показників продуктивності праці сільськогосподарських культур, люд.-год. на 1 ц

Це впливає в свою чергу на зниження собівартості одиниці сільськогосподарської продукції (за інших рівних умов), що визначає зростання кінцевих результатів господарської діяльності та підвищує конкурентоспроможність продукції та підприємства в цілому.

Проаналізуємо динаміку продуктивності праці і рівня використання основного капіталу аграрного підприємства в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка показників продуктивності праці

Показник	2017	2020	2021	2021 до 2017, %
Обсяг виробленої продукції, тис. грн.	5987,6	6103,7	6216,7	103,8
Середньооблікова чисельність робітників, осіб	24	26	28	116,7
Вартість основних засобів, тис. грн.	6288,0	6311,0	6352,0	101,0
Продуктивність праці, тис. грн. / чол.	249,5	234,8	222,0	89,0
Продуктивність основного капіталу	1,54	1,51	1,65	106,9
Капіталоозброєність, тис.грн.	262,0	242,7	226,9	86,6

Як показують дані табл. 2.6 зниження капітаоозброєності на 13,4% вплинуло на зниження продуктивності праці на 11%. Зростання

продуктивності використання основного капіталу свідчить про подальші перспективи зростання ефективності використання персоналу підприємства за рахунок посилення процесів механізації в ньому. Вартісні показники продуктивності праці можна розраховувати не тільки по валовій продукції, а й по іншим вартісним показникам (товарній продукції і прибутку). В ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» розглянемо динаміку показників продуктивності праці за всіма вартісними величинами у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Вартісні показники продуктивності праці

Показники	2017	2020	2021	2021 до 2017, %
Вироблено валової продукції, тис. грн.: на 1 середньооблікового працівника	249,5	234,8	222,0	89,0
на 1 люд.-год., грн.	141,8	137,0	117,2	82,7
Одержано товарної продукції, тис. грн. на 1 середньооблікового працівника	403,4	366,1	373,4	92,6
на 1 люд.-год., грн.	229,3	213,7	197,1	86,0
Одержано чистого прибутку, тис. грн.: на 1 середньооблікового працівника	27,5	19,3	29,5	107,2
на 1 люд.-год.	15,6	11,3	15,6	100,0
Окупність трудового потенціалу, грн.	7,02	5,3	5,17	73,7

Аналіз даних табл. 2.7 показує, що продуктивність праці у ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» має тенденцію до зростання за показником одержаного чистого прибутку. Так, за досліджуваний період цей показник на 1 середньорічного працівника збільшилося на 2 тис. грн. (7,2%) і становило 29,5 тис. грн. По показниках валової і товарної продукції показники продуктивності праці на 1 працівника і 1 людину годину мають тенденцію до зниження. Окупність трудового потенціалу за період досліджень в аграрному підприємстві зменшилася на 1,85 грн. (26,3%) і дорівнює 5,17 грн.

За допомогою факторного аналізу розглянемо вплив чинників на зміну продуктивності праці та рівня отриманої виручки від реалізації продукції, роботі послуг, результати розрахунків занесемо до табл. 2.8.

Таблиця 2.8 Факторний аналіз продуктивності праці в підприємстві

Показники	2017	2029	Відхилення, (+/-)
Затрати прці – всього, люд.-год.	42216	53060	10844
Виручка від реалізації продукції, робіт і послуг, тис. грн.	9680,7	10455,9	775,2
Продуктивність праці, грн./люд.-год.	229,3	197,1	-32,2
Загальна зміна продуктивності праці, тис. грн.			-32,2
у т. ч. за рахунок зміни:			
- затрат праці			-50,6
- виручки від реалізації продукції			18,4

Як свідчать дані табл. 2.8, зменшення продуктивності праці в 2021 р. порівняно з 2017 р. на 32,2 грн. на одну людину-годину, обумовлено збільшенням затрат праці на 10844 люд.-год., їх збільшення вплинуло сильніше ніж зростання товарної продукції в підприємстві за цей же період.

Показник продуктивності праці є головним при оцінці ефективності використання персоналу на підприємстві, розглянемо більш детально тенденції її змін (за показником одержаного чистого прибутку на одного середньорічного працівника) за допомогою трендового аналізу (рис. 2.2).

Аналізуючи розрахований динамічний ряд можемо зробити наступні висновки. По-перше, рівняння прямолінійного тренду має вигляд: $y=2,19x + 16,29$, яке свідчить про те, що у 2021 році, тобто році, що передує досліджуваному, вирівняна продуктивність праці в товаристві становила 16,29 тис. грн. на одного середньорічного працівника, а середній щорічний її приріст склав 2,19 тис.грн..

По-друге, рівняння параболічного тренду, яке має вигляд: $y=-0,1357x^2+1,3757x+17,24$. Тобто, у 2021 році, тобто році, що передує досліджуваному періоду, продуктивність праці в товаристві становила 17,24 тис. грн., початкова швидкість її збільшення дорівнює – 1,38 тис. грн., а середнє прискорення зміни щорічної продуктивності праці дорівнює – 0,14

тис. грн., отже для динамічного моделювання продуктивності праці більш обґрунтованим є рівняння параболічного тренду.

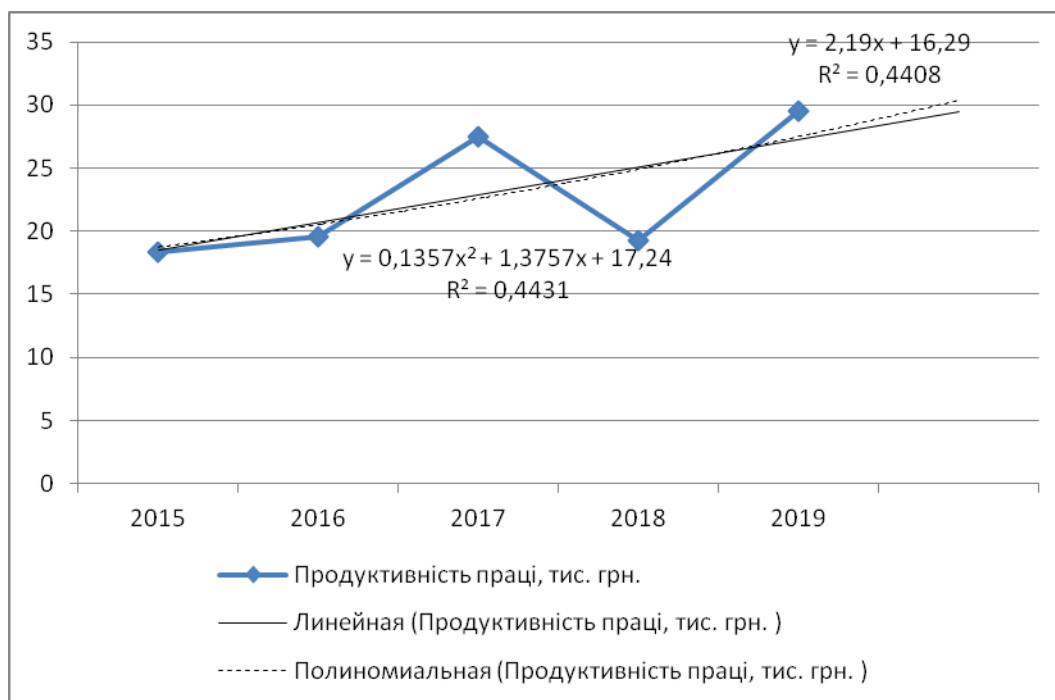

Рис. 2.2 Аналітичне вирівнювання продуктивності праці, тис. грн.

Зростання вартісних показників продуктивності праці свідчить про підвищення ефективності використання персоналу у ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ». На це вплинуло ряд факторів, головним із яких є підвищення фонду оплати праці в аграрному підприємстві. Розглянемо структуру фонду оплати праці в табл. 2.9.

Аналіз табл. 2.8 показав, що середньомісячна заробітна плата працівника зросла на 1367 грн (29,4%), це вплинуло на зростання фонду оплати праці всіх працівників, який зріс за період досліджень на 46,6% (642,8 тис. грн). Зростання основного фонду оплати праці відбулося через збільшення кількості працівників. Крім того, збільшення фонду оплати праці в 2021 році за рахунок відбулося за рахунок зростання обсягів виробництва; збільшення компенсаційних та заохочувальних виплат працівникам збільшення виплат за роботу у дні, непередбачені режимом роботи підприємства.

Таблиця 2.9 Структура фонду оплати праці персоналу в ТОВ
«АГРОФІРМА СОЮЗ»

Показники	2017		2020		2021	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Фонд оплати праці працівників	1378,2	100	1785,9	100	2021,0	100
у тому числі: фонд основної заробітної плати	1321,0	95,8	1694,8	94,9	1940,2	96,0
фонд додаткової заробітної плати з них:	57,2	4,2	91,1	5,1	80,8	4,0
- надбавки та доплати	20,1	35,1	31,8	34,9	35,6	44,1
- премії за виробничі результати	10,4	18,9	17,5	19,2	11,3	14,0
- заохочувальні та компенсаційні виплати	9,3	16,3	14,6	16,0	19,5	24,1
- матеріальна допомога	9,8	17,2	15,0	16,5	9,7	12,0
- соціальні пільги, що носять індивідуальний характер	7,6	13,3	12,2	13,4	4,7	5,8
Середньомісячна заробітна плата	4,648	-	5,724	-	6,015	-

В структурі фонду оплати праці основна заробітна плата займає 95% від загального розміру. Додаткові виплати складають близько 5%, стосовно їх співвідношення то за 2017-2021 рр. ця пропорція зберігається. Стосовно змін в структурі додаткових виплат, то зміни в ній є незначними. Фонд основної, додаткової заробітної плати та інших компенсаційних виплат змінюються майже пропорційно загальному фонду. Збільшення додаткового фонду оплати праці відбулося через підвищення премій, матеріальної допомоги й соціальних пільг, що носять індивідуальний характер.

Наочно структуру складових фонду оплати праці за 2021 рік у ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» показана на рис. 2.3. Дослідимо вплив рівня середньомісячної заробітної плати на ефективність використання персоналу в аграрних підприємствах Синельниківського району, використавши дані додатку Д, за допомогою табл. 2.10.

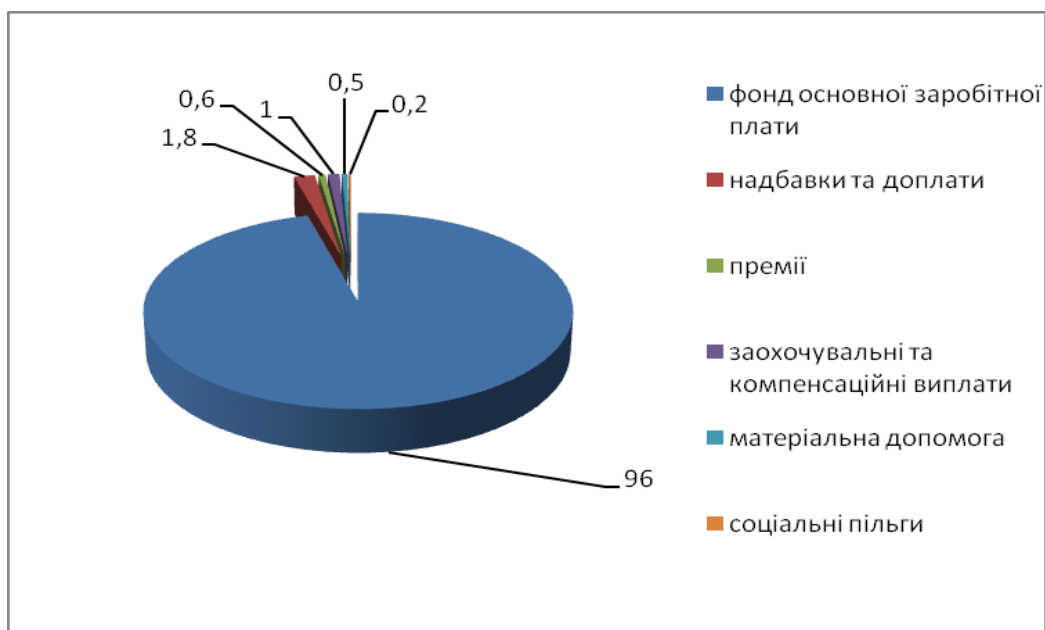

Рис. 2.3. Структура фонду оплати праці в 2019 р.

Як показує аналіз даних табл. 2.10, що зі збільшенням середньомісячної заробітної плати у аграрних підприємствах спостерігається тенденція до підвищення ефективності використання праці.

Таблиця 2.10

Вплив рівня середньомісячної заробітної плати у аграрних підприємствах на продуктивність праці, 2021 р.

	Групи підприємств за рівнем середньомісячної заробітної плати, грн.			ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ »
	I – до 6500 грн.	II – 6501 – 9500	III – більше 9501	
Кількість підприємств	4	5	3	-
Середньомісячна заробітна плата, грн.	5805,3	7824	9957,7	6015
Працевзабезпеченість	3	2	3	3
Продуктивність праці, тис. грн./особу	271,65	313,44	368,9	373,4

Так, при середньомісячній оплаті праці у 5803,5 грн. продуктивність праці становить 271,65 тис. грн. на одного середньорічного працівника, а при оплаті праці у 9957,7 грн., продуктивність праці – 368,9 тис.грн./особу.

Стосовно досліджуваного ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» то, за показниками рівня заробітної плати підприємство входить в першу групу, а продуктивність праці одного середньорічного працівника, як в третій групі. Ця ситуація свідчить, що для аграрного підприємства однією з головних завдань повинна стати врівноваження співвідношень між рівнем фонду оплати праці персоналу і продуктивністю праці.

3. Напрями вдосконалення системи управління з оптимізації використання основних засобів підприємства

3.1. Удосконалення управління основними засобами аграрного підприємства

В рамках системи управління основними засобами підприємства обирають методи підвищення ефективності використання основних засобів з урахуванням специфіки своєї діяльності.

Регулярне оновлення основних засобів.

Моральний та фізичний знос основних засобів є негативним фактором, що знижує конкурентоспроможність підприємств. Натомість використання сучасного технічного обладнання, зокрема, сприяє постійному енергозбереженню та ощадливому виробництву.

Ефективне використання основних засобів забезпечується утриманням лише тих активів, які використовуються підприємством.

Основні засоби, які рідко або ніколи не використовуються у виробничій діяльності підприємства, негативно впливають на добробут підприємства, особливо через збільшення податків на майно.

Тому, з метою підвищення ефективності використання основних засобів, підприємства повинні позбавлятися невикористаного обладнання, наприклад, шляхом його продажу. Хоча кожне підприємство зацікавлене в максимальному використанні своїх основних засобів, основним способом досягнення цього є робота в дві або три зміни, що призводить до організації беззмінного виробництва.

Ефективність використання основних фондів залежить від новизни та сучасності обладнання.

Оптимальне використання основних фондів можливе за умови залучення високотехнологічного обладнання та інноваційних технологій. Включення обладнання у виробничий механізм зменшує витрати та усуває простой, що призводить до збільшення обсягів виробництва, зниження

собівартості та покращення якості продукції. Підвищення рівня використання сировини є одним з основних способів збільшення обсягів виробництва, що, в свою чергу, підвищує ефективність використання капіталу.

Цей метод спрямований на зменшення площ, що використовуються підприємствами, що сприяє зниженню орендної плати.

Консолідація виробництва та скорочення використовуваних площ призводить до зменшення бази оподаткування та збільшення випуску продукції з одиниці площі. Рациональне планування обслуговування основних фондів.

Планування поточних операцій та довгострокових ремонтів (капітальних ремонтів) при використанні наявного обладнання дозволяє скоротити час простою цих активів. Вищезазначені заходи щодо підвищення ефективності використання основних засобів можуть бути реалізовані шляхом запровадження в господарстві власної ремонтної майстерні, яка забезпечить проведення цих ремонтів у заплановані строки з високою якістю та мінімальними витратами.

Основним результатом цього методу підвищення ефективності використання основних засобів є економія ресурсів та скорочення часу, що витрачається на підготовку основних засобів.

Поширеними способами покращення підготовчих робіт є ініціювання запитів на неякісну сировину та оптимізація транспортних процесів. Високий кваліфікаційний рівень працівників та наявність спеціалізованих знань, навичок та компетенцій дозволяє збільшити обсяги виробництва за рахунок максимального використання виробничих потужностей основних засобів шляхом застосування грамотного підходу до використання основних засобів та сприяє якісним змінам у продукції, що випускається.

Такий підхід має на меті досягти зниження витрат на оплату праці, що є однією з основних причин накладних витрат компанії, за рахунок зменшення кількості необхідного персоналу. Використання іноземного досвіду в управлінні основними фондами.

Основною метою сучасних зарубіжних розробок у сфері виробництва є максимальна економія при збереженні якості продукції. Використання зарубіжних розробок на вітчизняних підприємствах допомагає зменшити тимчасові та майбутні витрати. Крім того, використання сучасних зарубіжних методик допомагає забезпечити ощадливе виробництво та зменшити витрати на виробництво товарів [9].

Основними факторами при виборі тих чи інших шляхів підвищення ефективності використання основних засобів є тип і обсяг виробництва та поточний стан підприємства. Слід також зазначити, що підвищення ефективності використання основних засобів слід починати з аналізу поточної операційної ефективності.

Другим кроком у вдосконаленні процесу використання основних засобів є виявлення операційних слабкостей та можливих загроз для підприємства. Перш за все, поліпшення повинні бути спрямовані на ті основні засоби, які дійсно потребують модернізації. У цих заходах витрати на поліпшення використання основних засобів повинні бути пов'язані з очікуваними доходами після впровадження процесу оптимізації розміру та структури основних засобів. На основі методів підвищення ефективності використання основних засобів пропонуються наступні методики:

- створення на підприємстві відділу, який займається розрахунком показників, що характеризують використання основних засобів;
- проведення факторного аналізу, спрямованого на виявлення факторів, за рахунок зміни яких можна з найменшими витратами фінансових ресурсів отримати позитивний результат від використання основних засобів;
- поєднання екстенсивних та інтенсивних методів, спрямованих на підвищення ефективності використання основних засобів.

Запропоновану методику передбачається використовувати на підприємствах різних галузей. На прикладі даного підприємства здійснено та запропоновано вибір оптимальної конфігурації персоналу, що займатиметься

моніторингом на цьому підприємстві, з метою підвищення ефективності використання основних засобів, зокрема активної їх частини.

Для цього було запропоновано об'єднати всі агрегати в загальну традиційну технологію обробітку ґрунту, вибрати їх характеристики (кількість агрегатів, сумарні витрати пального) та виділити три категорійні режими: жорсткий (2 або 5 змін залежно від обсягу технічних робіт), нормальний (4 або 10 змін) та м'який (6 або 15 змін).

Важливими показниками продуктивності машини є номінальна потужність і витрата палива, які залежать від складності завдання, глибини обробітку ґрунту і конфігурації машини (типу трактора і плуга). Використання мінімальної питомої витрати палива як критерію може бути не найкращим вибором, оскільки це може призвести до отримання менш ефективної машини. На продуктивність машини впливає кількість машин, що використовуються в польових роботах.

Це пов'язано з тим, що існують певні стандартизовані агротехнічні терміни виконання робіт залежно від типу технічної роботи, ґрунту та кліматичних умов. Недотримання агротехнічних термінів призводить до зниження врожайності сільськогосподарських культур.

Ерозія ґрунту відбувається під час операцій з обробітку ґрунту, головним чином через ущільнення ґрунту. Ступінь ущільнення залежить від типу трактора і кількості його проходів по полю.

При пошуку оптимуму слід намагатися зменшити кількість агрегатів, мінімізувати витрати на пальне та компенсувати втрати через порушення термінології агротехніки та ущільнення ґрунту під час роботи агрегату.

Імітаційні моделі є найбільш гнучким способом моделювання будь-якої складної системи, включаючи як лінійні, так і нелінійні мережі зворотного зв'язку та управління [12]. Для побудови імітаційних моделей зазвичай використовують імовірнісні та автоматичні методи математичної ідентифікації. Моделювання для кожного агрегату було виконано для трьох

стандартних періодів оранки - 5, 10 і 15 днів, а також для окремих викликів на оранку.

Для ХТЗ-1292 знаряддя ПЛН 6-35 дозволяють заощадити 3% порівняно з ПЛН5-35 та ПН4-40 і 9% порівняно з ПЛН4-35, а для Т150-75М знаряддя ПЛН6-35 дозволяють заощадити 16% порівняно з ПЛН 5-35.

Таким чином, тип знаряддя впливає на ефективність агрегату, але не для всіх типів тракторів. Розрахунки ефективності агрегату для різних типів тракторів при роботі з одним і тим же культиватором показують, що залежність від заміни тягових агрегатів становить лише 10%.

Моделювання інших агролісів (2 - старі оброблювані землі, стерня зернових, колосових та однорічних трав; 3 - коренебульбоплоди та поля після оранки) проводилося лише для окремих представників кожної групи і показало нижчі питомі витрати у всіх категоріях для третього агролісу, в той час як загальні значення витрат для груп 1 і 2 залишилися незмінними для другого агролісу.

Сільськогосподарська галузь має сильний вплив на групу, що використовує трактор Т-150К як силову установку і працює з причіпним культиватором.

Для першої та другої груп загальні значення питомих витрат залишаються майже однаковими на другому агрофоні, тоді як на третьому агрофоні питомі витрати є нижчими в усіх категоріях. Отже, можна стверджувати, що вдосконалення ґрунтообробної техніки призведе до збільшення вартості як цих агрегатів, так і найбільш продуктивних агрегатів, таких як John Deere та New Holland.

Аналогічно було проведено моделювання для інших технічних операцій, пов'язаних з сільським господарством. Потім було обрано одну репрезентативну одиницю з найбільш ефективної групи та одну з найменш ефективної групи [12]. Наступним етапом був відбір даних про основні питомі витрати представників групи. На основі цього принципу було створено

зведену таблицю 3.4, яка підсумовує всі питомі витрати за групами, типами операцій та рівнем необхідної сільськогосподарської термінології.

Таблиця 3.4 Зведена таблиця дослідження

Найменування характеристик	Рівень вимог до агростроків								
	жорсткий			норма			м'який		
	мін	норма	макс	мін	норма	макс	мін	норма	макс
Важкий режим роботи									
Кількість агрегатів, шт.	9	19	25	11	15	24	17	22	26
Витрати загальні, тис. грн	16,02	16,26	19,81	18,78	19,36	19,69	18,75	19,00	19,69
Витрати на пальне, тис. грн	1,82	2,13	2,45	1,82	2,13	2,45	1,82	2,13	2,45
Полегшений режим роботи									
Кількість агрегатів, шт.	9	19	25	10	15	22	16	19	23
Витрати загальні, тис. грн	15,40	15,64	18,08	18,32	18,51	18,93	18,35	18,51	18,79
Витрати на пальне, тис. грн	1,62	1,81	2,03	1,62	1,81	2,03	1,62	1,81	2,03

Пропонується інтегрувати всі агрегати в загальну традиційну технологію обробітку ґрунту і, після вибору їх характеристик (кількість агрегатів, загальні витрати пального), класифікувати їх за трьома категоріями: жорсткі (2 або 5 змін залежно від технічних робіт), нормальні (4 або 10 змін) і м'які (6 або 15 змін).

Крім того, залежно від особливостей фермерського господарства та типу машини, агрегати класифікуються за двома режимами роботи: «важкий», коли вони працюють на менш ефективних і паливно-ефективних сільськогосподарських угіддях або з важкою подвійною бороною, і «легкий», коли вони працюють на більш легких сільськогосподарських угіддях або зі звичайною бороною.

У важких умовах експлуатації оптимальна кількість агрегатів між групами з високим і низьким ККД практично не відрізняється, незалежно від рівня необхідної сільськогосподарської термінології (від «жорсткого» до «м'якого»). Варто зазначити, що в усіх випадках витрати на пальне становлять 11-15% від загальних витрат.

Порівняно зі звичайною технологією з мінімальним обробітком ґрунту та важкою працею, загальні витрати у групі високої продуктивності зменшилися на 0,94 млн. грн./га. Витрати на пальне на 6% нижчі для мінімального обробітку ґрунту і важкої праці та на 37,2% нижчі для легкої праці. Загальна кількість оптимальних робочих одиниць також зменшилася в середньому на 10%. Аналогічно можна розробити динамічні моделі для інших процесів рослинництва.

Всі розроблені моделі допоможуть зробити новий крок до точного землеробства та зменшити виробничі витрати. Іншими напрямками підвищення ефективності використання основних засобів є :

- Своєчасне оновлення основних засобів шляхом придбання та будівництва нових об'єктів, реконструкції та модернізації існуючих основних засобів (коефіцієнт оновлення має становити не менше 20%);
- Досягнення оптимального співвідношення між власними та залученими коштами для відтворення основних засобів (приблизно 60% власних і 40% залучених);
- Забезпечення раціонального співвідношення основних засобів та оборотних активів організації (на 100 грн. основних засобів має припадати не менше 100 грн. оборотних активів);
- Підвищення частки працюючої частини активів компанії в середньому до 50%.

Таким чином, «основні засоби становлять значну частину матеріально-технічної бази будь-якої галузі чи підприємства». Підвищення ефективності використання основних засобів збільшує економічний потенціал і виробничу потужність галузі, підвищує технічний рівень виробництва. Вирішення

проблеми підвищення ефективності використання основних засобів є одним з основних завдань виробничої діяльності підприємств, результати якої визначають їх фінансовий стан і конкурентоспроможність» [44].

Для реалізації визначених напрямів підвищення ефективності використання основних засобів необхідно здійснити низку заходів. Перш за все, необхідно покращити якісну структуру основних засобів за термінами їх корисного використання, ступенем зносу та питомою вагою робочої частини, а також сформувати інноваційну структуру основних засобів за показниками паливної ефективності, продуктивності та витратами на ремонт і обслуговування машин і обладнання [32]. Регулярна оцінка технічного стану основних засобів має значний вплив і дозволяє виявити об'єкти, що потребують капітального ремонту, модернізації та реконструкції, а також об'єкти, що потребують списання. Цей захід посилює контроль підприємства за збереженням майна, підвищує ефективність процесу прийняття управлінських рішень щодо проведення відновлювальних робіт, забезпечує списання повністю зношених та морально застарілих основних засобів [36]. Важливим заходом є переоцінка основних засобів з урахуванням ступеня зносу та ринкової вартості об'єкта на момент переоцінки. Періодична переоцінка забезпечує найбільш точне формування вартості основних засобів. Сільськогосподарські підприємства повинні активніше використовувати фінансовий лізинг для відновлення матеріально-технічної бази. Це дозволяє сільськогосподарським підприємствам включати нові основні засоби у виробничий процес без залучення кредитних ресурсів і таким чином підтримувати оптимальне співвідношення між власним і позиковим фінансуванням відтворення. Важливо також забезпечити наявність у них власних ресурсів для відтворення основних засобів (прибуток, амортизаційні відрахування та надходження від ліквідації основних засобів), які можуть бути використані для здешевлення вартості придбаних або модернізованих основних засобів і таким чином підвищити ефективність використання цих активів. Таким чином, реалізація вищезазначених заходів сприятиме

підвищенню ефективності використання основних засобів та ефективності виробництва в цілому.

Оскільки основним завданням основних засобів є мінімізація витрат на обслуговування обладнання при збереженні або підвищенні якості продукції, підвищення ефективності використання основних засобів є одним з ключових факторів успішного управління бізнесом. Краще управління основними засобами також сприяє підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, дозволяючи їм утримувати свої позиції на ринку та розширювати виробничі площі. Тому підприємства повинні регулярно і безперервно вживати заходів щодо оптимізації та раціоналізації використання наявних основних засобів, використовуючи різні універсальні методи.

3.2. Основні напрями підвищення ефективності використання основних засобів підприємства

У сільськогосподарському виробництві використовуються різні види основних засобів, що створює проблеми з їх повним використанням та максимізацією прибутку в умовах динамічного ринкового середовища. Ця проблема загострюється через недостатнє дослідження ринку та відсутність розумного передбачення. Як наслідок, сільськогосподарські підприємства не в змозі приймати проактивні рішення, щоб скористатися сприятливою ринковою кон'юктурою або протидіяти очікуванім несприятливим подіям. Зрозуміло, що без інформації про очікувані ринкові умови стратегічне планування розвитку неможливе [15].

Кожному сільськогосподарському виробнику необхідно обирати склад основних засобів відповідно до структури виробництва, розміру підприємства, спеціалізації, чисельності працівників та технологій рослинництва і тваринництва, а особливо тих складових своєї діяльності, які забезпечать прибуткове господарювання та конкурентну позицію на ринку. Всі

сільськогосподарські підприємства потребують засобів для здійснення своєї діяльності. Основні засоби є матеріально-технічною основою виробництва. Від їх кількості та якості залежить рівень виробничої потужності підприємства та технічної оснащеності робочої сили. Рівень продуктивності праці працівників підприємства значною мірою залежить від стану, якості та структури його основних засобів.

Для поліпшення використання основних фондів і виробничих потужностей необхідно знайти резерви, які дозволять підвищити продуктивність основних фондів.

Резерви - це втрачені (невикористані) в певний момент часу можливості, які дають змогу збільшити виробництво і реалізацію продукції, знизити витрати, зміцнити фінансовий стан і поліпшити інші економічні показники діяльності підприємства. Резерви можна визначити як різницю між можливим значенням показника економічної діяльності та фактично досягнутим значенням.

Для визначення резервів було використано кореляційно-регресійний аналіз. Якщо зв'язок між показниками має ймовірнісну залежність, то за масовими даними визначають середній рівень зміни досліджуваних показників у ймовірнісній сукупності.

Це дозволяє використовувати результати кореляційного аналізу для розрахунку резервів досліджуваних підприємств.

В якості факторів, що впливають на зміну фондівіддачі основного капіталу, були обрані наступні показники:

- X1 - активна частина в загальній вартості основних засобів, %,
- X2 - якість ґрунтів, бали,
- X3 - оборотні активи на гривню основних засобів,
- X4 - рівень зносу, %,
- X5 - рівень оновлення, %,
- X6 - співвідношення активної та пасивної частин основних засобів, коефіцієнт.

В результаті кореляційного аналізу було отримано наступне рівняння:

$$y = 0,384 + 0,218x_1 + 0,004x_2 + 0,303x_3 - 0,002x_4 - 0,003x_5 + 0,0003x_6.$$

збільшення частки операційних активів на 1 збільшує фондовіддачу основного капіталу на 0,0013;

збільшення продуктивності праці збільшує фондовіддачу основного капіталу на 0,019;

збільшення частки оборотних активів на 1 грн. основних засобів на 1% збільшує фондовіддачу основного капіталу на 0,36;

зменшення ступеня зносу основних засобів на 1% збільшує фондовіддачу основного капіталу.

Коефіцієнти впливу кожного фактору наведені в таблиці 3.4. Коефіцієнти кожного фактора показують, на скільки гривень змінюється продуктивність основного капіталу при збільшенні на одиницю кожного факторного показника.

Таблиця 3.4 – Використання кореляційного аналізу

Фактор	Рівень показника		Відхилення +/-	Коефіцієнт регресії	Резерв збільшення продуктивності основного капіталу, грн.
	фактичний	можливий			
X1	28,3	29,1	0,8	0,218	+0,174
X2	31	34	3,0	0,004	+0,012
X3	0,19	0,40	0,21	0,303	+0,191
X4	57,6	55,1	-2,5	- 0,002	+0,005
X5	92,1	95,0	2,9	- 0,003	-0,0087
X6	40,7	44,1	3,4	0,0003	+0,0010
Разом	-	-	-	-	+0,3743

Використовуючи ці дані і знаючи, як зміниться значення кожного фактора в майбутньому, неважко розрахувати резерв підвищення

продуктивності основних фондів в цілому і за рахунок кожного фактора окремо. Для цього необхідно помножити кожен фактор на коефіцієнт регресії, що відповідає його потенціалу зростання (табл. 3.4).

Таким чином, на основі таблиці 3.4 можна зробити висновок, що потенціал зростання фондів основного капіталу господарства становить 0,3743, а за рахунок підвищення якості ріллі на 3,0 фондів основного капіталу зросте на 0,004 грн., а частка активної частини фонду збільшиться на 0,218 грн., тобто на 0,8. Ця методика також може бути використана для подальшого планування показників. У випадку фермерських господарств Полісся основною галуззю, що визначає спеціалізацію господарства, є рослинництво. Нормальне функціонування цієї галузі забезпечується силовими машинами, які виконують основні завдання. До них відносяться трактори, генератори та автотранспортні засоби. Крім того, для оранки та догляду за посівами потрібні знаряддя та комбайни. Інша група включає пересувні ремонтні станції та машини, що використовуються для виконання специфічних завдань [24]. Такий поділ зумовлений тим, що вирощування всіх сільськогосподарських культур складається з основного обробітку ґрунту, передпосівного обробітку, догляду за посівами та збирання врожаю. Вітчизняними вченими розроблені рекомендації щодо складу та розмірів машинно-тракторних агрегатів.

Для більш поглибленого дослідження продуктивності основних засобів та факторів, що її визначають, було використано метод кластерного аналізу з використанням алгоритму кластеризації k-середніх.

Метод кластерного аналізу дозволив розділити 14 досліджуваних агрохолдингів регіону на однорідні групи та виділити групи господарств з вищими показниками щодо якісного стану основних засобів, їх відтворення та ефективності використання.

Для проведення розрахунків було використано метод k-середніх для поділу генеральної сукупності на чотири групи. Аналіз виділених груп

дозволив виділити наступні групи підприємств за показниками фондовіддачі основних засобів:

- перша - підприємства з низькими показниками (0,6 грн.);
- друга - підприємства з середніми показниками (0,61-0,9 грн.);
- третя - підприємства з показниками вище середнього (0,91-1,2 грн.);
- четверта - підприємства з високими показниками (1,20 грн. і вище).

У таблиці 3.5 наведено проаналізовані характеристики та середні показники фондовіддачі для кожної з чотирьох груп підприємств.

Таблиця 3.5 – Факторний вплив продуктивність використання основних засобів

Показник	Група підприємств			
	I	II	III	IV
Кількість підприємств у групі	4	6	6	5
X1 – вироблено одним середньорічним працівником за рік, тис. грн	462,0	778,7	703,5	678,0
X2 - вартість основних засобів на одного працівника, тис. грн	476,6	691,5	205,5	440,5
X3 - питома вага активної частини основних засобів до їх загальної вартості, %	51,9	67,6	51,0	59,2
X4 - рівень зносу основних засобів, %	33,9	23,7	27,4	32,3
X5 - рівень оновлення основних засобів, %	22,6	21,6	24,7	20,1
Фактичне значення продуктивності основних засобів, грн.	0,55	0,69	0,99	1,31
Розрахункове значення продуктивності основних засобів, грн.	0,63	0,73	1,12	1,43

Порівняльний аналіз показників, наведених у табл. 3.5, дозволяє зробити висновок, що всі групи господарств мають в середньому понад 50% робочої частини основних засобів, що можна вважати позитивним моментом.

Однак ступінь зношеності основних засобів перевищує ступінь їх оновлення. Це пов'язано з тим, що багато підприємств не амортизували своє старе обладнання. Оновлення основних засобів стримується високою вартістю позикових коштів (кредитів, фінансового лізингу).

Порівняльний аналіз фактичного та розрахункового рівнів продуктивності основних засобів свідчить про те, що значна кількість підприємств у вибірці не повністю використала наявні можливості для досягнення розрахункового рівня продуктивності основних засобів.

Це означає, що ці підприємства продовжують мати можливості для підвищення ефективності використання своїх основних засобів, наприклад, шляхом збільшення робочої частини основних засобів, зменшення рівня зносу та збільшення коефіцієнта оновлення.

З метою виявлення наявних резервів у цьому дослідженні визначено групи підприємств з найвищими та найнижчими показниками ефективності використання основних засобів та проведено порівняльний аналіз цих показників для кожної групи.

Для дослідження ефективності використання основних засобів на мікрорівні в групах 1 і 4 були відібрані найбільш типові підприємства з середніми значеннями досліджуваних коефіцієнтів і показників ефективності використання основних засобів.

Для цих підприємств були визначені оцінки показника фондovіддачі основних засобів та виявлені резерви підвищення цього показника і ефективності виробництва в цілому при досягненні оптимальних значень факторних характеристик (табл. 3.6).

Як свідчить аналіз даних, наведених у таблиці 3.3, різниця між розрахунковими значеннями показника фондovіддачі основних засобів становить 0,42 грн. Нижче значення цього показника для підприємств 1-ї групи порівняно з 4-ю групою пояснюється вищою фондоозброєністю, але нижчою продуктивністю праці та іншими факторами.

Також підприємства першої групи мають вищий ступінь зносу основних засобів (16,13%), частка робочої частини основних засобів є нижчою на 28%, а ступінь оновлення - на 18,25%.

Таблиця 3.6 Резерви підвищення ефективності використання основних засобів

Показник регресивної моделі	Значення показника		Різниця між значеннями показників на підприємствах
	П 4(четверта група)	П 1 (перша група)	
X1 – вироблено одним середньорічним працівником за рік, тис. грн	494,36	370,79	123,57
X2 - вартість основних засобів на одного працівника, тис. грн	352,54	460,54	-108,00
X3 - питома вага активної частини основних засобів до їх загальної вартості, %	86,90	58,90	28,00
X4 - рівень зносу основних засобів, %	24,54	40,67	-16,13
X5 - рівень оновлення основних засобів, %	39,69	21,44	18,25
Фактичне значення продуктивності основних засобів, грн.	1,40	0,81	0,59
Середнє розрахункове значення продуктивності основних засобів	1,40	0,98	0,42

Підвищення якісних показників до рівня розвинених країн може стати резервом підвищення ефективності використання основних засобів. При прогнозуванні типу економічного зростання в галузі рослинництва враховується взаємозв'язок між ефективністю використання матеріально-технічних ресурсів та механізмом інтенсифікації.

Сучасна ситуація щодо функціонування сільськогосподарських підприємств характеризується такими факторами, як зростаючий дефіцит

коштів та забезпечення різних видів ощадних технологій у рослинництві з використанням сучасних факторів виробництва.

ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» є переважно інтенсивним підприємством, але виробничий план на 2023-2024 рр. враховував зростання показників ефективності за рахунок збільшення ресурсної частини підприємства. Для того, щоб оцінити поточний тип економічного зростання, ці показники були оцінені з урахуванням перспектив розвитку галузі рослинництва, яка є єдиною спеціалізацією товариства (рис. 3.1).

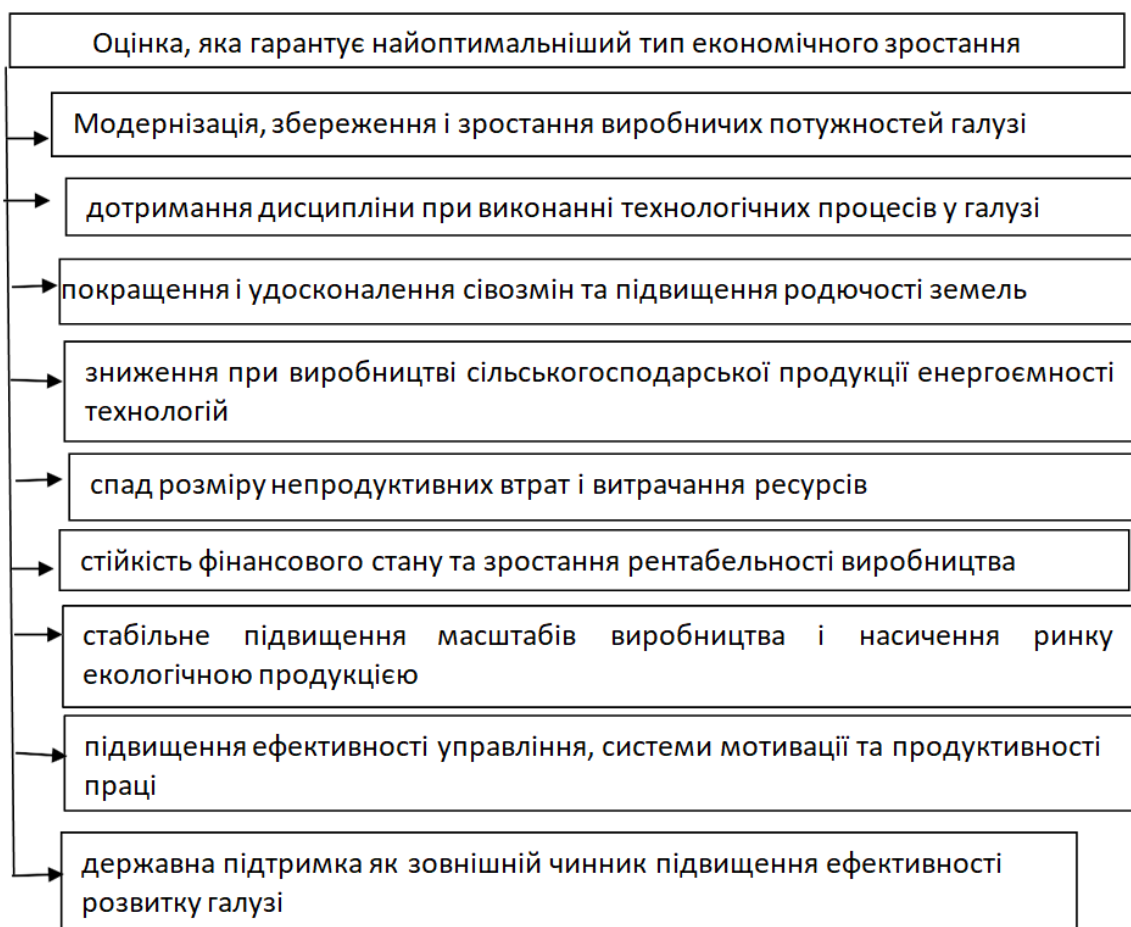

Рис. 3.1. Чинники, що формують тип економічного зростання рослинництва

З метою збереження поточного типу розвитку та формування інтенсивного типу економічного зростання в майбутньому господарства можуть здійснювати диференціацію виробництва (тобто реалізовувати

продуктово-ринкову стратегію) шляхом вирощування нішевих культур, або виділяти частину посівних площ під вирощування екологічних культур з метою підвищення їх якості та досягнення більш стійкої конкурентної позиції на ринку, або ж обрати інші критерії економічного розвитку в майбутньому. Таким чином, одним з основних неінвестиційних чинників, що гарантують формування інтенсивного економічного зростання в секторі рослинництва, є встановлення алгоритмів поведінки у внутрішньогосподарських економічних відносинах.

3.3. Методи оптимізації строків експлуатації основних фондів

Під час експлуатації робочої частини основних виробничих фондів (далі - ОВФ) підприємство досягає фізичного та морального зносу, і подальше використання машини чи механізму стає економічно недоцільним. Якщо підприємство не буде регулярно відновлювати робочі частини своїх основних засобів, його конкурентоспроможність знижуватиметься (рис. 3.6).

Рис.3.6. Взаємозв'язок зносу ОВФ та прийняття рішення відносно його заміни

Однак низькі темпи заміни старого обладнання на нове призвели до збільшення зношеності основних фондів. Статистичні дані, наведені різними авторами, не завжди є об'єктивними і надають інформацію, яка залишається практично незмінною протягом останніх 15 років. В Україні рівень зносу основних фондів, включаючи робочі частини, перевищує 50 відсотків, а в деяких галузях наближається до 70 відсотків. Такий рівень зношеності називають небезпечною межею, за якою виробництво починає деградувати [31]. Завдання чистого відновлення та оновлення робочих частин основних фондів виникає тоді, коли необхідно відповісти на наступні питання Завдання ускладнюється, коли необхідно порівнювати машини і механізми з різним терміном служби. При розв'язанні задачі необхідно порівняти n машин або механізмів одного типу. Якщо ці альтернативи (аналізовані засоби механізації) мають однаковий життєвий цикл, то зробити порівняння і вибрати найбільш економічну машину не є складним завданням. Для цього слід порівняти приведені витрати, пов'язані з експлуатацією кожної машини, і вибрати ту, яка має найнижчу приведену вартість. Якщо життєві цикли потенційних інвестицій різні і ці варіанти необхідно порівняти, можна вибрати одну з наступних гіпотез - припустити, що компанія реінвестує в машину або механізм з тими ж характеристиками, що і машина, яку вона використовує в даний час - визначити, які можливості з'являться у компанії в майбутньому (цю гіпотезу складно реалізувати на практиці, оскільки вона вимагає прогнозування). Якщо час роботи порівнюваних машин не кратний один одному, необхідно знайти загальний множник для часу роботи цих машин, щоб забезпечити порівнянність розрахунків [31,38]. Альтернативи слід порівнювати за один і той самий період часу. Для цього необхідно розрахувати теперішню вартість витрат для періоду, коли інвестиційні періоди цих альтернатив закінчуються одночасно. Машина з найнижчою теперішньою вартістю є найпривабливішою для інвестування. Цей варіант порівняння альтернатив є досить трудомістким і виснажливим.

Інший спосіб вирішити цю проблему полягає в наступному. Знаючи теперішню вартість експлуатаційних витрат кожної машини, розрахуйте річну порівняльну вартість (ануїтет). Розрахунок здійснюється за формулою: $c = \sum_{i=1}^n \frac{PVi}{(1+r)^i}$ (3.1), де c - річна порівняльна вартість (ануїтет) кожного варіанту, тис. грн.; PVi - теперішня вартість витрат кожного варіанту, тис. грн.; i - час експлуатації машини, рік; $B(n; r)$ - коефіцієнт ануїтету для n - го року, r - відсотки. Потім річна порівняльна вартість кожного виду активів в операційній частині основних фондів множиться на коефіцієнт ануїтету за n років (який є кратним періоду експлуатації або життєвому циклу машини) за відомою відсотковою ставкою. Розрахунок теперішньої вартості вартості використання машини множить річну порівняльну вартість на той самий коефіцієнт ануїтету, тому порівняння теперішньої вартості замість річної порівняльної вартості нічого не змінює. Тому рекомендується використовувати більш відповідний інструмент для вирішення таких завдань - вирівняні річні витрати (або еквівалентні річні витрати, еквівалентний ануїтет) (далі - вирівняні річні витрати). Цей метод розрахунку визначає теперішню вартість витрат (Pvi) на річній основі. Метод розрахунку еквівалентних річних витрат полегшує вибір альтернативи з найнижчою поточною вартістю. Метод розрахунку рівномірних річних витрат дозволяє порівнювати машини і механізми різної конструкції, але однакової продуктивності, що виконують однакові завдання і мають різний час роботи. Це дає можливість відповісти на питання, чи бажано тримати в експлуатації ту чи іншу машину. Наступною проблемою, з якою стикаються всі підприємства, є питання відтворення робочої частини основних засобів. Існує два типи відтворення основних засобів: просте відтворення та розширене відтворення. Просте відтворення відбувається шляхом ремонту, модернізації та заміни, тоді як розширене відтворення відбувається шляхом капітального будівництва [38]. Ефективність відтворення основних засобів значною мірою залежить від терміну їх служби. Машини та механізми зношуються в процесі експлуатації, тому необхідно визначити час їх заміни. Термін корисного використання повинен бути

оптимальним. На практиці більш простим методом оптимізації терміну служби є мінімізація суми середньорічних амортизаційних відрахувань та витрат на ремонт [38]. Ми пропонуємо представити політику заміни як серію рішень, що приймаються наприкінці кожного року, про те, чи потрібно замінювати наявні машини та обладнання. На практиці, час заміни кожної активної частини основного засобу залежить більше від економічної ситуації, ніж від точного часу фізичного зносу. Вартість заміни залежить від собівартості та вартості перепродажу нової машини, обраного методу амортизації та умов експлуатації [31].

Припустимо, що автомобіль куплений і може використовуватися до повного зносу, як фізичного, так і морального: 1-й рік, 2-й рік і можна продати. Отже, є кілька варіантів заміни. Машина може знадобитися лише на один рік (тривалість проекту - один рік), а може використовуватися ще багато років. У зв'язку з цим виникає питання, коли економічно доцільно продати машину і (за необхідності) купити іншу машину. Найбільш прийнятний варіант заміни залежить від ряду факторів, включаючи поточну вартість машини. Рішення про заміну залежить від раніше прийнятого рішення і на цій основі отримана наступна регресійна залежність [2]: $G_i = \min(G_j + PV_{ij})$, (3.2) $i = n-1, n-2, \dots, 1, j = i+1, i+2, \dots$. Де G_i - мінімальна вартість заміни, тис. грн., PV_{ij} - теперішня або дисконтована вартість машини, придбаної на початку i -го року і проданої на початку j -го року, тис. грн., G_j - вартість заміни на попередньому кроці, тис. грн. Виходячи з вищевикладеного, визначення терміну заміни робочої частини основних фондів підприємства доцільно здійснювати в наступному порядку: 1. визначити всі витрати та вигоди, пов'язані з придбанням обладнання. Слід врахувати ціну придбання, амортизацію, витрати, пов'язані з правом власності, витрати на простій обладнання, експлуатаційні витрати, витрати на заміну, витрати на моральне старіння, витрати обігу, витрати на технічне обслуговування та ремонт, а також вартість перепродажу; 2. Вибрати метод амортизації, який буде застосовуватися серед можливих методів нарахування амортизації. Цей вибір впливає на

рентабельність капітальних інвестицій; 3. Врахувати зміну вартості грошей у часі за допомогою ставки дисконтування. На її величину впливають три фактори: інфляція, ризик та альтернативне використання грошей; 4. Визначити теперішню вартість або дисконтовану вартість (PV_{ij}) обладнання, яке буде придбано на початку року i та продано на початку року j . Всі теперішні вартості розраховуються на початок року за наступною формулою $PV_{ij} = f(X_i)$, (3.3) де X_i - це певні витрати або вигоди, пов'язані з купівлею, в тис. грн. 5. Використовуючи динамічне програмування, визначити мінімальну вартість заміни - G_i , в тис. грн. Рішення генеруються рекурсивно (кожне наступне рішення базується на результатах попереднього рішення); кожне можливе рішення аналізується і горизонт аналізу збільшується до тих пір, поки не буде отримано рішення проблеми в цілому. Таким чином, визначення оптимального часу переналагодження машини зводиться до наступних послідовних кроків (Додаток Г). Таким чином, на основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки В ринкових умовах політика відновлення робочої частини основних фондів повинна визначатися на основі ринкових критеріїв. З часом робоча частина основних засобів зношується як у реальному, так і в моральному сенсі. У будь-якому випадку, рано чи пізно стару машину чи механізм доведеться замінити на нову. Політика заміни значною мірою залежить від якісних характеристик та умов експлуатації. Тому оптимальна політика повинна визначатися з урахуванням різних припущень, таких як поточні витрати, умови експлуатації, зростання цін і зниження купівельної спроможності валюти. Результатом такої політики має стати оптимальний період заміни активної частини основних засобів. Одним з методів, що використовується для визначення оптимального терміну заміни обладнання, є динамічне програмування. Моделі динамічного програмування, як і інші моделі оптимізації, базуються на використанні критеріїв. В якості критерію оптимізації ми обрали мінімальну вартість заміни обладнання. Рішення про заміну машини повинно прийматися в кінці кожного року, що, природно, є багатоетапним процесом. На рішення, прийняті в кінці

кожного року, впливають рішення, прийняті раніше, і кожне рішення наближає остаточне рішення до оптимального.

Заміна робочих частин атомної електростанції є дійсно складним завданням. Підприємства мають обладнання з різними якісними характеристиками, терміном служби та умовами експлуатації. Тому машини з однаковими якісними характеристиками, різними умовами експлуатації та різними методами розрахунку зносу матимуть різні економічно обґрунтовані періоди заміни. Тому розробка такої політики є складним і дуже необхідним завданням для компаній, які хочуть вижити і бути конкурентоспроможними на ринку. На практиці часто виникає ще один виклик. Це рішення про те, чи продовжувати експлуатувати зношені машини, чи замінити їх новими, або які машини в автопарку слід замінити. Для вирішення цих проблем необхідно порівняти машини з різним терміном експлуатації. Мінімальні річні рівномірні витрати на експлуатацію конкретної машини можуть бути використані як критерій для вибору та прийняття інвестиційних рішень.

Всі сільськогосподарські виробники повинні забезпечити можливість використання сільськогосподарської техніки протягом усього року. Цього можна досягти шляхом універсалізації машин. Чим більше завдань сільськогосподарська техніка може виконувати в різні пори року, тим нижчі витрати на виробництво продукції і вища економічна ефективність. Параметри технічного процесу були оцінені шляхом проведення порівняльної оцінки сільськогосподарської техніки (базової (стандартної) та експериментальної (модернізованої)) ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ». Розрахунки економічної ефективності представлені в таблиці (3.7).

Таблиця 3.7 Розрахунок економічної ефективності дослідного зернозбирального комбайна ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ»

Показник	Одиниці виміру	Комбайн «дослідний»	Комбайн «еталон»
Маса комбайна, М	кг	9200	7330
Балансова ціна, Цб	грн	201600	161100
Потужність двигуна трактора агрегуючого комбайна, N	кВт	246	246
Питома витрата палива, Д	гр/кВт год	220	220
Ціна 1 кг палива, Цп	грн/кг	1,52	1,52
Пропускна спроможність, q	кг/с	6,2	3,2
Врожайність, Ав	ц/га	35	35
Кількість обслуговуючого персоналу, n	чол.	1	1
Тарифна ставка, tгод	грн/год	2,62	2,62
Норми відрахувань: на амортизацію, а на поточний ремонт, r	% %	16 6,5	16 6,5
Нормативне річне завантаження, tr	год	160	160
Коефіцієнти: експлуатаційної надійності, Ке.н. використання часу зміни Кзм ефективності капіталовкладень, Ен використання потужності двигуна, αδ	%	0,95 0,7 0,15 0,71	0,95 0,7 0,15 0,64
Питомі капіталовкладення, Кп	грн	668,52	1071,14
Питомі затрати праці, Зп	люд. год/га	0,55	1,06
Експлуатаційні витрати по кожному з комбайнів, га	грн	186,32	296,39
Річна економія від зниження експлуатаційних витрат в розрахунку на одну машину складає, Ев	грн	32228	
Річний економічний ефект, Ер	грн	49033,17	43721,12
Термін окупності, Ток	рік	0,82	1,03
Очікуваний економічний ефект від впровадження комбайна дослідного складає 49033 грн. на рік на одну машину, а затрати праці зменшаться на 48 %.			

При розрахунку економічної ефективності комбайнів ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ» оцінка базувалася лише на експлуатаційних показниках. Оскільки продуктивність, кількість обслуговуючого персоналу та питома витрата палива у обох комбайнів однакова, економічна ефективність визначалася за зниженням експлуатаційних витрат. Як видно з таблиці 3.7, «експериментальний» комбайн перевершує «базовий» комбайн ТОВ «АГРОФІРМА СОЮЗ», а економічні вигоди від використання

«експериментального» комбайна в основному пов'язані зі зниженням експлуатаційних витрат. Ефективність сільськогосподарських підприємств залежить від раціонального використання всіх видів ресурсів, що вимагає впровадження єдиної системи оптимізації ефективності використання основних засобів.

У сучасних умовах це означає створення єдиної, раціональної, чіткої і безперебійно функціонуючої системи з конкретними цілями і взаємопов'язаними елементами. Система оптимізації включає такі організаційні підсистеми, як дослідження та виявлення факторів економії ресурсів, планування модернізації, оновлення засобів, аналіз витрат на таке оновлення, забезпечення ефективного використання [49, с. 26].

Системи оптимізації ефективності використання основних засобів спрямовані на вирішення таких завдань

- збір та аналіз інформації про наявність засобів;
- нормування та планування оновлення, за виробничими підрозділами та видами;
- пошук резервів економії ресурсів та оптимізації.

Таким чином, система оптимізації ефективності використання це - це сукупність взаємопов'язаних елементів, методів і механізмів, що діють в рамках функціональних обов'язків і утворюють певну цілісність, узагальнюючи процеси закупівель і постачання, досягаючи чітко визначених цілей і реалізуючи тактичні та стратегічні плани.

Ефективна система оптимізації використання базується на дотриманні певних принципів, а саме [49, с. 26].

- системний підхід, що включає стратегічне та оперативне планування, спрямоване на досягнення підприємством високих економічних результатів, а також оцінку діяльності персоналу;
- орієнтація на задоволення лише власних інформаційних потреб підприємства в управлінні виробничо-збутовою діяльністю.

Ці системи повинні мати суто внутрішнє призначення і можуть бути розголошені за межами підприємства лише як конфіденційна інформація.

Підприємство повинно самостійно приймати рішення щодо форми та документального оформлення системи. Цей принцип передбачає повну самостійність підприємства у встановленні процедур внутрішнього обліку, контролю та звітності.

Дотримання принципу пріоритетності стратегічних цілей вимагає, щоб система оптимізації повністю обґрунтовувала стратегічні цілі товариства. Стратегія повинна враховувати як внутрішні можливості товариства, так і всі зовнішні умови, пов'язані з її функціонуванням на практиці.

Принцип участі співробітників в процедурах управління процесами продуктивного використання засобів сприяє поглибленню знань кожного працівника, незалежно від займаної посади, про характер і структуру роботи, цілі підрозділу. Це сприяє збагаченню мотиваційного інструментарію активізації працівників, оскільки цілі підприємства стають цілями кожного працівника, зміцнюється колектив, результати роботи стають для працівника джерелом морального задоволення, пробуджується почуття відповідальності, підвищується зацікавленість у роботі та активізується творча ініціатива.

Принципи економічної обґрунтованості та надійності означають насамперед те, що дані повинні точно відображати господарську діяльність та історичні характеристики підприємства і галузі. Для стратегічних планів це має включати обговорення майбутнього стану економічного середовища настільки глибоко, наскільки дозволяє наявна інформація, а також обґрунтування цілей і способів їх досягнення.

Короткострокові (річні, квартальні) плани повинні бути достатньо детальними, щоб їх можна було порівняти з інструкціями на рівні бізнес-підрозділів. Тільки достовірна і підтверджуюча інформація дозволить керівництву приймати ефективні бізнес-рішення.

Принцип мінімальної трудомісткості. Це вимагає орієнтації на досконалі методики, сучасне обладнання та відповідне програмне забезпечення

(комп'ютерні технології) для виконання комплексу планових, облікових, контрольних та аналітичних розрахунків.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Економічна ефективність використання основних засобів підприємства визначається у контексті використання усіх ресурсів, які до певної міри є взаємозамінними, і характеризується можливістю досягнення максимального прибутку у розрахунку на одиницю використаного ресурсу. Економічна ефективність використання окремих видів основних фондів, вплив яких на загальну прибутковість господарської діяльності визначити часто не просто, може характеризуватись техніко-економічними параметрами використання цих фондів відповідно до їх цільового призначення. На ефективність їх використання впливають різноманітні фактори, за напрямом дії їх можна розділити на такі групи: організаційні, фінансово-економічні, комерційні, природно-ресурсні, маркетингові, виробничої спеціалізації, технічні, кадрові.

Товариство забезпечено економічними ресурсами і ефективно їх використовує. Використання основних і оборотних засобів є ефективним, так продуктивність основного капіталу в фермерському господарстві у 2021 році зросла на 1,3% і склала 1,51.

Зменшення коефіцієнта зношення на 34,5% у 2021 році в порівнянні з 2019 роком свідчить про удосконалення наявних основних засобів, що зумовлює зростання випуску продукції в натуральних значеннях і високих вартісних показниках. Зростання коефіцієнту обороту оборотного капіталу (36,7 %) позитивно вплинуло на ефективність використання цих активів, підтвердженням є зменшення на 121 день (26,3%) тривалості обороту оборотного капіталу.

В господарстві протягом трьох років досліджень зросла врожайність всіх основних сільськогосподарських культур, збільшився чистий дохід в розрахунку на відповідні угіддя у 2,5 рази та прибуток у майже 2 рази, свідчить про зростання результативних показників і удосконалення використання ресурсів. Зазначене вплинуло на рівень

рентабельності продаж, який у 2021 році проти 2019 року зменшився на 7,67 відсоткових пункти і був на рівні 32,6 % в 2021 році. Отже, господарство є фінансово незалежним, займає стійку ринкову нішу та досягло високого рівня управління.

Аналіз показників продуктивності основних засобів в аграрних підприємствах Криничанського району мають тенденцію до зростання у виробничому процесі, а знижуються у сфері реалізації. Дослідження продуктивності основного капіталу та ступеня впливу показників оновлення, вибуття, зношування, частки активної частини основних засобів на показники ефективності діяльності підприємства на основі методу статистичних угруповань показує наступні результати. Спостерігається пряма залежність між рівнем продуктивності основних засобів та такими факторами, як продуктивність праці, часткою активної частини основних засобів часткою оновлення основних засобів. Зворотна залежність складається між продуктивності основних засобів та капіталоозброєністю. Тобто одні фактори сприяють зростанню продуктивності основних засобів зі збільшенням їх значення, інші скорочення цього показника. Порівняння розрахункового та фактичного значень продуктивності основних засобів показало, що понад 45% аграрних підприємств не використовують повною мірою можливості підвищення цього показника до розрахункового рівня. Це слід враховувати під час прогнозування продуктивності основних засобів та визначення резервів її підвищення.

Комплексне дослідження ефективності використання основних засобів дозволило встановити закономірності зміни продуктивності основних засобів залежно від різних факторів, визначити межі значень цього показника за чотирма групами сільськогосподарських підприємств та виявити ефективно працюючі фірми з високими показниками продуктивності. Для підприємств з низькою ефективністю використання основних засобів запропонований вибір оптимального складу ґрунтообробного агрегату для виконання агротехнологічних робіт. З цією

метою було проведено інтегрування всіх агрегатів при загальній традиційну технологію ґрунтообробки та враховуючи такі характеристики як кількість агрегатів, загальні витрати на паливо, за умов жорсткого (залежно від кількості 2 або 5 змін), нормального (4 або 10 змін) чи м'якого (6 або 15 змін) режиму.

Також до напрямків підвищення ефективності використання основних засобів належить:

- своєчасне оновлення основних засобів шляхом придбання або будівництва нових об'єктів, реконструкції, модернізації наявних основних засобів (ступінь оновлення має становити не нижче 20%);
- досягнення оптимального співвідношення між власними та позиковими джерелами відтворення основних засобів (близько 60 % власних коштів, 40 % позикових);
- забезпечення раціональних пропорцій між основними та оборотними засобами організації;
- збільшення активної частки основних засобів, досягнення оптимального співвідношення між силовими та робочими машинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. Київ. КНЕУ. 2002. 624 с.
2. Аранчій В.І., Зоря О.П., Аранчій Д.С., Михайленко В.В. Ефективність використання основних засобів на підприємствах аграрного сектору та напрями її підвищення. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 3*. Полтава. ПДАА. 2011. Т. 1. С. 21–25.
3. Білоусько Я.К., Бурилко А. В., Денисенко П. А. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки. Київ. ННЦ ІАЕ. 2008. 132 с.
4. Бланк И.А. Управление формированием капитала Київ. «Ника-Центр». 2008. 656 с
5. Бровко Л.І., Галаган Т.І., Бровко Є.І. Економічна ефективність використання основних фондів сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 22. С. 22-26.
6. Бурковський І.Д., Кареба М.І. Шляхи поліпшення технічного оснащення аграрних підприємств. *Економіка АПК*. 2010. № 4. С. 92–96
7. Бутко М., Зеленська О., Зеленський С., Дорофієва О. Проблеми відтворення основних засобів сільського господарства Чернігівської області. *Економіка АПК*. 2005. №9. С.45-52.
8. Вініченко І.І. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств. Донецьк: Юго-Восток. 2010. 444 с.
9. Геєць В.М. Національна інноваційна система та інноваційно-інвестиційна діяльність. *Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку* / за ред. акад. НАН України В.М. Геєця. К.: Ін-т екон. Прогнозув. 2013. С. 345–385.
10. Горячих Н.І., Савченко Т.Г., Семененко І.М. Забезпеченість регіону основними засобами, тенденції і проблеми їх використання. *Економіка і право*. 2010. №1. С.22-24

агропромислового комплексу України. *Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку*. 2011. №1. С. 65–76.¶

12.→Дергалюк Б.В. Державне регулювання лізингових відносин в національному господарстві : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Київ. 2012. 21 с.¶

13.→Дячек В.І. Застосування імітаційного моделювання для визначення ефективності використання сільськогосподарської техніки. *Статистика України*. 2006. №2. С.26-30.¶

14.→Економіка та організація виробництва / За ред. В.Г. Герасимчука, А.Е. Розенплентера. Київ. Знання, 2007. 678 с.¶

15.→Захарчук О.В. Проблеми матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств України. *Економіка АПК*. 2014. № 7. С. 92–99.¶

16.→Іванишин В.В. Організаційно-економічні засади відтворення і ефективного використання технічного потенціалу аграрного виробництва: моногр. Київ. ННЦ ІАЕ. 2011. 350 с.¶

17.→Ільчук В., Шмопер Т. Інноваційно-інвестиційна діяльність АПК: сучасний стан і проблеми розвитку. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2017. Vol. 3, №1. С. 108–118.¶

18. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: монографія. П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк, Л.І. Курило та ін. Київ. ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.¶

19.→Капуста М. Напрями підвищення ефективності використання основних засобів підприємства. *Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки: проблеми, пріоритети, перспективи*: XIII Міжн. наук.-практ. інтернет-конференція 27-28 жовтня 2022 р. Дніпро: ДДАЕУ, 2022. С. 254-255¶.....Разрыв раздела (со следующей страницы).....

20.→Колеснік· Я· В· Відтворення· основних· засобів·: види·, форма· та джерела· фінансування· Вісник· Дніпропетровської· державної· фінансової академії· *Економічні науки*· 2009· №2· С· 130–133·¶

21.→Кулько· І.В· Оцінювання· та· аналіз· основних· виробничих· фондів· підприємств· *Держава· та· регіони· Сер·: Економіка· та· підприємництво·* 2013· №3· С· 166–169·¶

22.→Лозинська· Т.М· Інтенсивні· фактори· економічного· зростання· в· аграрній· сфері· України·: питання· методології· *Наукові· праці· Полтавської державної· аграрної· академії· Економічні науки·* Вип· 2· Т.2· Полтава· ПДАА· 2011· С· 130-136·¶

23.→Лупенко· Ю.О· Лупенко· Є.І· Інвестування· розвитку· сільського· господарства· *Економіка· АПК*· 2008· №12· С· 59–62·¶

24.→Мазуркевич· І.О· Оцінка· ефективності· використання· основних· засобів· на· підприємстві· *Формування· ринкових· відносин· в· Україні·* 2006· №2· С· 91-96¶

25.→Малік· М.Й· Інноваційна· діяльність· як· складова· стратегії· підвищення· конкурентоспроможності· агропромислового· виробництва· *Економіка· АПК*· 2005· №5· С· 155·¶

26.→Мармұль· Л.О· Ксьонжик· І.В· Інвестування· інноваційного· розвитку· харчових· і· переробних· підприємств· Миколаїв, 2011· 153·с·¶

27.→Матеріально-технічне· забезпечення· сільського· господарства· України· За· ред· Ю· О· Лупенка· та· О· В· Захарчука· Київ· ННЦ· ІАЕ, 2015· 144·с·¶

28.→Месель-Веселяк· В.Я· Досягнення· аграрно-економічної· науки· — в· практику· реформування· сільськогосподарського· виробництва· *Економіка· АПК*· 1996· №7· С· 7-9·¶

29. → Назаренко· І.М· Аналіз· інвестиційного· забезпечення· сільськогосподарських· підприємств· регіонів· України· *Проблеми· економіки·* 2015· №4· С· 136–143·¶

Разрыв раздела (со следующей страницы)

30. Науменко І. Вдосконалення методичних підходів до оцінки стану та ефективності функціонування системи агропромислового виробництва. *Аграрна економіка*. 2013. Т. 6. № 3–4. С. 80–88.

31. Начесова Т.В. Підвищення ефективності використання основних засобів сільськогосподарських підприємств. *Студентський науковий вісник*. Миколаїв. 2010. 430 с.

32. Огарков С.А. Формирование эффективной структуры основных фондов: критерии и взаимосвязь факторов. *Аграрная наука*. 2005. №6. С.18-20.

33. Олійник О.В. Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві. Київ. 2006. 288 с.

34. Онисько С.М., Шматковська Т.О., Агрес О.Г. До проблематики формування та відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах. *Держава та регіони: Серія: Економіка та підприємництво*. 2010. № 2. С. 139–145.

35. Перебийніс В.І., Федірець О.В. Енергетичний фактор забезпечення конкурентоспроможності продукції. Полтава. ПУЕТ. 2012. 190 с.

36. Плаксієнко В.Я., Курбацька Л.М. Особливості відтворення окремих видів ресурсів в АПК. *Держава та регіони*. 2004. № 6. С. 203-209

37. Поповиченко І.В., Спірідонова К.О., Загустіна А.Є. Основні напрями підвищення ефективності використання основних фондів в сучасних умовах господарювання. *Економічний простір*. 2019. № 145. С. 149–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2019_145_14

38. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" (2000). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text>

39. Саблук П.Т. Формування і розвиток наукових основ забезпечення відтворювального процесу в аграрному виробництві. Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази агропромислового комплексу в Україні. Київ. ІАЕ. 2003. 624 с.

40. Сільське господарство України за 2020 рік: статистичний збірник. Київ. Держаналітінформ, 2021. 231 с.
41. Сітковська А.О., Капуста М.Ю. Особливості функціонування основного капіталу підприємств. *International scientific innovations in human life*. The 7th International scientific and practical conference (January 19-21, 2022) Cognum Publishing House, Manchester, United Kingdom. 2022. P. 752-756.
42. Сітковська А.О., Савенко О.А., Капуста М.Ю. Технічне забезпечення аграрних підприємств як фактор підвищення конкурентоспроможності. *Агросвіт*. 2022. № 1. с. 53–57.
43. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Эксмо. 2007. 960 с.
44. Терлецька І. В., Чухрій Ю. О. Резерви підвищення ефективності використання основних засобів підприємства. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки. 2015. № 1 (4). С.89 <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Economic-visnik-4-2015-18.pdf>
45. Ульянченко О.В. Формування та використання ресурсного потенціалу в аграрній сфері. Харків. ХНАУ. 2006. 357 с.
46. Федулова Л.І. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика. Київ. Основа, 2005. 552 с.
47. Харченко Н.В. Ефективність використання основних засобів виробництва на підприємствах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 11. С. 16-18.
48. Хвесик Ю.М. Інвестиції в аграрний сектор: пріоритети та механізми нарощення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 22. С. 5–8.
49. Шевченко Н. І. Фінансування розвитку аграрних підприємств: сучасний стан, проблеми та шляхи вирішення. *Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії: Економічні науки*. 2009. № 4. С. 139–145. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vddfa/2009.../
50. Шкляр В.Б. Становлення і розвиток ринку матеріально-технічних

засобів в аграрному виробництві. *Економіка АПК*. 2003. № 5. С. 117–12

51. Яшан Ю.В. Напрямки підвищення ефективності відтворення і використання основних засобів. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету*. Економічні науки. 2012. Вип. 22(2). С. 402–407. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_22\(2\)_68](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2012_22(2)_68).

52. Aleskerova Y., Mulyk T., Fedoryshyna L. Improving credit protection analysis methods reports of main agricultural enterprises. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4 № 2. P. 1–7. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-2-1-7>.

53. Steinhauser H., Landbehn C., Peters U. Einführung in die Landwirtschaft liche Betriebslehre. Stuttgart, 1992, pp. 15, 24-25